

Eläimistä saatavien sivutuotteiden valvonta 2024

Ruokavirasto 329/00.01.02.00.01/2025

RUOKAVIRASTO

Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

Ruokaviraston raportti
Hyväksymispäivä 11.6.2025

Hyväksyjä	Sirpa Kiviruusu
Esittelijä	Milla Luukko
Lisätietoja	Milla Luukko

Sisällysluettelo

1	ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA.....	4
2	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	5
3	TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS	19
3.1	Todetut puutteet ja niiden yleisyys	19
3.2	Puutteiden analyysi.....	23
4	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	25
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	26
5.1	Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen	26
5.2	Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen	26
5.3	Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet	27
6	TOIMINNAN RESURSSIT	27
7	MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN TOIMINTAAN	28

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Sivutuotevalvonnan vaikuttavuutta koskevana strategisena tavoitteena on varmistaa, ettei sivutuotteista aiheudu eläintautien leviämisen vaaraa, eikä muutakaan vaaraa ympäristölle, ihmisille tai eläimille. Ruokavirasto on ottanut tämän tavoitteen huomioon sekä sivutuotevalvonnan suunnittelussa, että valvonnan ohjaamisessa. Valvontaa saatiin kohdistettua riskiperusteisesti, mikä näkyi tarkastuksilla havaittujen puutteiden suhteellisessa määrässä. Valvontatoimilla onnistuttiin tunnistamaan ja rajaamaan merkittäviä riskejä, mutta vuosisuunnitelman mukaisen sivutuotevalvonnan määrällisiä tavoitteita ei saavutettu kaikilta osin vuonna 2024.

Sivutuotevalvontaa tekevät Ruokavirasto ja kunnaneläinlääkärit. Sivutuotealan laitosten valvontasuunnitelman laatiminen valvontakohdelistana keskitetysti Ruokavirastossa on selkeyttänyt kunnaneläinlääkäreiden valvontavelvoitetta laitoksissa. Tämän lisäksi kunnaneläinlääkärit tekevät tilakohtaista sivutuotevalvontaa.

Kunnaneläinlääkäreiden sivutuotevalvonnassa jatkettiin vuonna 2023 valvonnan painopisteenä ollutta sivutuotteiden hautaamisen ja hautaamisolosuhteiden valvontaa tuotantoeläintiloilla. Painopistettä laajennettiin koskemaan myös epäilyttäviä kotiteurastuksia ja muita epäselvyyksiä sivutuotteiden hävittämisessä tilalla. Lisäksi kunnaneläinlääkäreiden suorittamaa sivutuotevalvontaa kohdistettiin turkiseläinrehun turvallisuuden varmistamiseksi turkiseläinten rehua valmistaviin laitoksiin (ml. tilarehustamot) johtuen osittain turkiseläinten lintuinfluenssaepidemiasta syksyllä 2023. Kunnaneläinlääkärien sivutuotevalvonnassa ei päästy vuosisuunnitelman tavoitteisiin. Tähän on saattanut osalla valvonta-alueista vaikuttaa mm. resurssihaasteet ja rajallisista resursseista johtuva tehtävien priorisointi.

Ruokaviraston sivutuotevalvonta oli tehokasta ja ylitti valvontasuunnitelman tavoitteet. Tarkastuskertomuksiin kirjattujen puutteiden korjaamista valvottiin ja valvontasuunnitelman ulkopuoliset uusien toimijoiden rekisteröinti-ilmoitusten ja hyväksyntähakemusten käsittelyt aloitettiin viivytystä.

Valtakunnallisesti järjestetyn raatokeräilyn strategisena vaikuttavuustavoitteena on, että tiloilla kuolleet naudat, siat, siipikarja ja pienet märehitijät toimitetaan keräilyalueella aina asianmukaisesti käsiteltäväksi ja märehitijöiltä otetaan tarvittavat TSE-näytteet. Raatokeräily toimi pääsääntöisesti hyvin. Ruhojen asianmukaisella keräilyllä ja hävittämisellä torjuttiin merkittäväällä tavalla eläintauti- ja zoonoosiuhkaa sekä turvattiin ympäristön terveyttä.

Turkiseläimissä vuonna 2023 todetun korkeapatogeenisen lintuinfluenssaepidemian taudintorjuntatoimet jatkuivat kevääseen 2024 asti, ja loputkin epidemian vuoksi lopetetut ja itsestään kuolleet eläimet sekä muu tartuntavaarallinen aines saatiin hävitettyä turvallisesti siten, ettei tauti päässyt sitä kautta leviämään.

Sivutuotevalvonnan resurssien tehokkaamman hyödyntämisen ja vaikuttavamman kohdentamisen hidasteena on tietojärjestelmien puute. Tietojärjestelmien puuttuminen vaikeuttaa valvontatietojen kokoamista ja analysointia, mikä rajoittaa riskiperusteisen valvonnan suunnittelua ja kehittämistä. Valvontatietojen manuaalinen kokoaminen on hyvin aikaa vievää ja lisää virheiden riskiä.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

Sivutuotealan toimijoiden hyväksyminen ja valvonta (laitosvalvonta)

Sivutuotteita käsittelevillä, varastoivilla ja hävittävillä laitoksilla on oltava toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntä tai rekisteröinti. Laitoksen rekisteröinnin tai hyväksymisen suorittaa laitostyyppistä riippuen joko Ruokavirasto tai kunnaneläinlääkäri. Taulukossa 1 on esitetty toimivien sivutuotealan laitosten määrät ja muutokset vuonna 2024.

Taulukko 1. Hyväksytyjen ja rekisteröityjen sivutuotealan laitosten lukumäärä (kpl) vuoden 2024 lopussa (tilanne 14.5.2024 mennessä Ruokavirastoon toimitettujen tietojen perusteella).

Laitostyyppi	Viranomainen	Uusia 2024	Lopettaneita 2024	Laitoksia yhteensä 2024
Hyväksytyt laitokset				
Väliasteen laitokset	KEL	1	2	36
Varastointilaitokset	KEL	0	0	4
	Ruokavirasto	0	0	14
Polttolaitokset	KEL	4	1	227
Käsittelylaitokset	Ruokavirasto	0	1	20
Biokaasulaitokset	Ruokavirasto	3	3	27
Kompostointilaitokset	Ruokavirasto	2	2	63
Lannoitteita ja maanparannusaineita valmistavat laitokset	Ruokavirasto	0	0	8
Lemmikkieläinten ruokia valmistavat laitokset	Ruokavirasto	3	1	37
Hyväksytyjä laitoksia yhteensä		13	10	436
Rekisteröidyt laitokset				
Öljykemian laitokset	Ruokavirasto	0	0	1
Tekniset laitokset	KEL	0	0	45
Tilarehustamot	KEL	3	5	57
Tutkimuslaitokset	Ruokavirasto	0	0	57
Keräyskeskukset	KEL	0	0	4
	Ruokavirasto	2	1	15
Rehusekoittamot	Ruokavirasto	0	1	7
Varastointilaitokset*	Ruokavirasto (rehu)	1	0	4
Kuljetusliikkeet	Ruokavirasto	18	0	78
Välittäjät	Ruokavirasto	2	0	16
Muut rekisteröidyt toimijat	KEL	1	0	5
	Ruokavirasto	0	0	13
Rekisteröityjä laitoksia yhteensä		27	7	302
Kaikki laitokset ja toimijat yhteensä		40	17	738

*) Luku sisältää sellaiset sivutuotevarastot, jotka on hyväksytty tai rekisteröity rehuhygieniasäätöjen nojalla, mutta jotka ovat silti myös sivutuotevarastojen listalla.

Viranomaisen on säännöllisin väliajoin suoritettava tarkastuksia ja valvontaa hyväksymissään ja rekisteröimissään laitoksissa. Ruokavirasto ja kunnaneläinlääkärit valvovat hyväksymiään ja rekisteröimiään laitoksia. Lisäksi kunnaneläinlääkärit valvovat Ruokaviraston rekisteröimiä ja hyväksymiä laitoksia, jotka eivät sijaitse teurastamoiden yhteydessä. Valvonta tapahtuu Ruokaviraston laatiman vuosittaisen

valvontasuunnitelman mukaisesti. Valvontavuoden aikana tarkastettavat laitokset on valittu riskiarvioinnin perusteella laitostyypeittäin. Kunnaneläinlääkärit on ohjeistettu toimittamaan tarkastuksista laatimansa tarkastuskertomukset välittömästi aluehallintovirastoon sekä Ruokavirastoon. Tarkastuseläinlääkärit valvovat teurastamojen yhteydessä olevia sivutuoteasetuksen mukaisia laitoksia osana muuta laitosvalvontaa. Sivutuotteista tehdyt havainnot otetaan huomioon laitosten Oiva-arvioinneissa.

Elintarvikehuoneistot ovat sivutuoteasetuksen mukaisia sivutuotteiden valmistusketjun lähtöposteitä, mutta eivät sivutuoteasetuksen tarkoittamia, sivutuoteasetuksen mukaisia laitoksia. Elintarvikehuoneistoissa sivutuoteasetuksen noudattamisen valvonnasta vastaa elintarvikevalvonnasta vastaava viranomainen.

AVI:t raportoivat alueellaan toteutuneet sivutuotetarkastukset VASU-raportoinnin yhteydessä täytettävään taulukkoon. Kunnaneläinlääkäreiden tekemät laitosten hyväksynnit, rekisteröinnit ja tarkastuskertomukset, sekä valvontatulosten koonti ja raportointi tehdään ilman sähköistä järjestelmää. Kunnissa, aveissa ja Ruokavirastossa valvontatulokset kootaan manuaalisesti tarkastuskertomuksista ja AVI:en VASU-raportoinneista.

Taulukossa 2 on esitetty laitostyyppikohtaisesti ja valvontaviranomaisittain eriteltynä Ruokaviraston valvontasuunnitelmassa edellytettujen ja toteutuneiden tarkastusten määrät vuonna 2024.

Taulukko 2. Sivutuotelaitosten tarkastukset 2024 (tilanne 14.5.2024 mennessä Ruokavirastoon toimitettujen tietojen perusteella).

Kunnaneläinlääkäriin laitosvalvonta (kpl)	Suunnitellut 2024	Suunnitelluista toteutuneet 2024	Valvonta-suunnitelman ulkopuoliset 2024
Hyväksytyt laitokset			
Väliasteen laitokset	0	0	1 ¹⁾
Varastointilaitokset	0	0	0
Polttolaitokset	0	0	5 ¹⁾
Käsittelylaitokset	8	2 (25 %)	0
Lemmikkieläinten ruokia valmistavat laitokset	0	0	0
Tarkastuksia yhteensä	8 kpl	2 kpl (25 %)	6 kpl
Rekisteröidyt laitokset			
Öljykemian laitokset	0	0	0
Keräyskeskukset (ei teur. yht.)	0	0	0
Tekniset laitokset	0	0	0
Tilarehustamot	59	12 (20 %)	1 ²⁾
Rehusekoittamot	7	2 (29 %)	0
Muut rekisteröidyt toimijat	0	0	0
Tarkastuksia yhteensä	66 kpl	14 kpl (21 %)	1 kpl
Tarkastuksia yhteensä hyväksytyissä ja rekisteröidyissä laitoksissa	74 kpl	16 kpl (22 %)	7 kpl

Ruokaviraston laitosvalvonta (kpl)	Suunnitellut 2024	Suunnitelluista toteutuneet 2024	Valvonta- suunnitelman ulkopuoliset 2024
Hyväksytyt laitokset			
Varastointilaitokset	0	0	0
Käsittelylaitokset	12	15 ³⁾ (125 %)	0
Biokaasulaitokset	5	5 (100 %)	2
Kompostointilaitokset	14	12 (86 %)	1
Lannoitteita ja maanparannusaineita valmistavat laitokset	0	0	1
Lemmikkieläinten ruokia valmistavat laitokset	6	6 (100 %)	3 ¹⁾
Tarkastuksia yhteensä	37 kpl	38 kpl (103 %)	7 kpl
Rekisteröidyt laitokset			
Öljykemian laitokset	0	0	0
Keräyskeskukset (teur. yht.)	0	0	0
Rehusekoittamot	2	2 (100 %)	1 ²⁾
Muut rekisteröidyt toimijat	0	0	0
Tarkastuksia yhteensä	2 kpl	2 kpl (100 %)	1 kpl
Tarkastuksia yhteensä hyväksytyissä ja rekisteröidyissä laitoksissa	39 kpl	40 kpl (103 %)	8 kpl

1) Hyväksyntätarkastuksia

2) Ylimääräinen tarkastus (esim. uusintatarkastus tai epäilyyn perustuva tarkastus)

3) Luku sisältää kolmen laitoksen valvontasuunnitelman mukaiset valvonnat, jotka siirretty kunnaneläinlääkäriltä Ruokaviraston ELTE-yksikölle.

Ruokaviraston suorittama laitoshyväksyntä, rekisteröinti ja valvonta

Ruokavirasto hyväksyi tai rekisteröi 30 uutta sivutuotealan laitosta ja toimijaa. Hyväksytyistä laitoksista viisi oli lannoitealan laitoksia. Uusia rehua valmistavia sivutuotelaitoksia hyväksyttiin yhteensä kolme, joista kaikki olivat lemmikkieläinten ruokia valmistavia laitoksia. Lisäksi kuljetusliikkeitä rekisteröitiin 18, välittäjiä kaksi ja teurastamon yhteydessä olevia keräyskeskuksia kaksi.

Hyväksytyjä ja rekisteröityjä laitoksia tarkastetaan vuosittaisen valvontasuunnitelman mukaisesti. Vuosisuunnitelman lisäksi tarkastetaan uudet hyväksytyt toimijat. Tarvittaessa tarkastuksia voidaan kohdentaa myös uusiin rekisteröityihin toimijoihin. Ruokaviraston suunnitellut sivutuotealan laitosten tarkastukset toteutuivat lannoitealan laitosten osalta suunnitellusti toiminnassa olevien laitosten osalta. Kompostointilaitosten tarkastuksia jäi toteutumatta, koska osassa laitoksia ei ollut toimintaa. Rehulaitosten valvonta toteutui pääosin suunnitelman mukaisesti. Ruokaviraston Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikön sivutuotetiimin (jäljempänä ELTE) suorittamien sivutuotevalvontojen määrä ylitti valvontasuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Tämä johtui siitä, että kolme kunnaneläinlääkäreille suunniteltua tarkastusta siirrettiin ELTE:n vastuulle. Tarkastusten siirtoon vaikutti jo pitkään suunnitelmissa olleen laitosten valvonnan käynnistäminen ELTE:ssä. Ruokaviraston valvonnassa olevia teurastamoiden yhteydessä sijaitsevia keräyskeskuksia valvoo tarkastuseläinlääkäri. Valvontaa tehdään ja siitä pidetään kirjaa Oiva-ohjeistuksen mukaisesti osana muuta sivutuotevalvontaa.

Eläinperäisten sivutuotteiden kuljetusliikkeitä ei kuulunut vuoden 2024 sivutuote- eikä rehuvalvontasuunnitelmaan. Kuljetuskaluston tarkastuksia tehdään rehunäytteenoton yhteydessä, mutta rehukuljetuskalustotarkastukset painottuivat kasviperäisiin rehuihin, joten sivutuotteita kuljettavaa kalustoa ei erikseen tarkastettu. Näin ollen esimerkiksi raatokuljetukset jäivät kokonaan tarkastusten ulkopuolelle lukuun ottamatta laitostarkastusten yhteydessä suoritettuja kuljetuskaluston tarkastuksia (näitä ei raportoida erikseen vaan ne raportoidaan laitostarkastusten osana).

Ruokaviraston valtuuttamat tarkastajat ottivat sivutuotteita rehukäyttöön käsitteleviltä toimijoilta valmistuksen valvontana yhteensä 83 näytettä 29 eri toimijalta. Suunnitelma oli 97 näytettä 42 eri valvontakohteesta. Usean valvontakohteen osalta toiminta oli keskeytyksessä valvontavuoden aikana tai se oli kokonaan loppunut. Toiminnan keskeytyksiä / lopetuksia oli erityisesti rehujakeita turkiseläimille valmistaneissa valvontakohteissa. Otetuista näytteistä 70 oli lemmikkieläimille tarkoitettuja raakapakasteita, kuivattuja sivutuotteita, lämpökäsiteltyjä täys- ja täydennysrehuja tai niiden valmistuksessa käytettyjä raaka-aineita. Muut 13 näytettä olivat käsiteltyjä eläinvalkuaisia, käsiteltyjä sivutuotteita turkiseläimille ja turkiseläinten rehuseoksia.

Ruokaviraston suorittamien laitosvalvontojen yhteislukumäärä vuonna 2024 oli 48 kpl. Vuonna 2023 luku oli 57 kpl, 2022 37 kpl, 2021 40 kpl ja vuonna 2020 44 kpl. Luku pitää sisällään suunnitelluista tarkastuksista toteutuneet, hyväksyntätarkastukset ja muut tarkastukset, esimerkiksi epäilyyn perustuvat tarkastukset.

Kunnaneläinlääkäreiden suorittama laitosten hyväksyntä ja valvonta

Vuoden 2024 lopussa kunnaneläinlääkäreiden hyväksymiä ja rekisteröimiä sivutuotealan laitoksia oli yhteensä 378. Vuoden aikana Ruokavirastolle ilmoitettiin yhdeksän uutta sivutuotelaitosta ja -toimijaa. Eniten hyväksyttiin polttolaitoksia, neljä kpl, joista kolme oli eläintuhkaamoja. Lisäksi hyväksyttiin yksi väliasteen laitos, sekä rekisteröitiin kolme tilarehustamoa ja yksi eläintarha. Toimintansa oli lopettanut kahdeksan laitosta: kaksi väliasteen laitosta, yksi polttolaitos ja viisi tilarehustamoa.

Kunnaneläinlääkärit valvovat Ruokaviraston ohella myös joitakin sellaisia laitoksia, jotka Ruokavirasto hyväksyy tai rekisteröi. Tällaisia laitoksia ovat käsittelylaitokset, lemmikkieläinten ruokia valmistavat laitokset ja turkisrehusekoittamot sekä ns. muut sivutuotetoimijat, kuten välittäjät, kuljetusliikkeet ja sivutuotteita tutkimustarkoituksiin käyttävät toimijat.

Vuonna 2024 kunnaneläinlääkärien suorittama suunnitelmallinen laitosvalvonta kohdistettiin turkiseläinrehun turvallisuuden varmistamiseksi turkiseläinten rehua valmistaviin laitoksiin johtuen osittain turkiseläinten lintuinfluenssaepidemiasta syksyllä 2023. Lisäksi koronaepidemian aiheuttamat rajoitukset vaikuttivat vuosina 2020 ja 2021 valvonnan kohteena olleiden tilarehustamoiden valvontaan, mistä johtuen tarkastusten määrä jäi tuolloin hyvin vähäiseksi ja tilarehustamopainopistettä päätettiin tuolloin siirtää myöhemmin toteutettavaksi. Kunnaneläinlääkärit tarkastivat vuoden 2024 valvontasuunnitelman mukaisesta viidestä käsittelylaitoksesta ainoastaan kaksi, seitsemästä rehusekoittamosta kaksi ja 59:stä tilarehustamosta kaksitoista. Kahden käsittelylaitoksen ja yhden rehusekoittamon tarkastukset suoritettiin Ruokaviraston toimesta. Viidessä tilarehustamossa, yhdessä käsittelylaitoksessa ja yhdessä rehusekoittamossa todettiin puolestaan toiminnan loppuneen. Tekemättä jääneet tarkastukset siirtyivät tehtäväksi seuraavana vuonna. Näiden lisäksi yksi eläintuhkaamo tarkastettiin toiminnan olennaisen muutoksen takia.

Kunnaneläinlääkäreiden suorittamien laitosvalvontojen yhteislukumäärä vuonna 2024 oli 23 kpl (vuonna 2023 26 kpl, 2022 14 kpl, 2021 17 kpl, 2020 12 kpl). Luku pitää sisällään suunnitelluista tarkastuksista toteutuneet, hyväksyntätarkastukset ja muut tarkastukset, esimerkiksi epäilyyn perustuvat tarkastukset ja uusintatarkastukset.

Elintarvikealan toimijoiden sivutuotevalvonta, Oiva

Ruokaviraston tarkastuseläinlääkärit tekevät sivutuotevalvontaa teurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa. Lapin aluehallintovirasto vastaa sivutuotevalvonnasta poroteurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa. Kuntien elintarvikevalvontaviranomaiset tekevät sivutuotevalvontaa muissa hyväksytyissä ja rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa. Sivutuotevalvonta suoritetaan osana muuta riskiperusteista elintarvikevalvontaa, jonka perusteella toimijat saavat Oiva-arvion.

Hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen, mukaan lukien teurastamoiden, sivutuotevalvonnassa arvioidaan TSE-toimintojen hyväksymisiin liittyviä asioita (Oiva-rivi 1.3), TSE-riskiaineksen käsittelyä (8.1), sivutuotteiden käsittelyn ja varastoinnin hygieniää (5.7), sivutuotteiden tuotantoa ja jäljitettävyyttä (5.8) sekä sivutuotteiden lähettämistä, kaupallisia asiakirjoja ja kuljetusolosuhteita (15.5). Rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa arvioidaan ainoastaan sivutuotteiden erillään pitoa (3.7) ja sivutuotteiden jäljitettävyyttä (3.8). Oiva-arviointiasteikossa A=Oivallinen, B=Hyvä, C=Korjattavaa ja D=Huono. Taulukkoon 3 on koottu sivutuotevalvonnassa annetut Oiva-arviot ja niiden johdosta tehdyt toimenpiteet. Taulukon tiedot kattavat kaikki elintarvikehuoneistot.

Taulukossa 3 hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen tiedoissa on mukana sekä Ruokaviraston tarkastuseläinlääkärien tekemä sivutuotevalvonta teurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa liha-alan hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa ja sivutuoteasetuksen mukaisissa laitoksissa, että kunnan elintarvikevalvontaviranomaisten tekemä sivutuotevalvonta muissa hyväksytyissä ja rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa.

Taulukko 3. Sivutuotevalvonnassa annetut Oiva-arviot ja niiden johdosta tehdyt toimenpiteet.

Tarkastettu Oiva-rivi / asiakokonaisuus	Tarkastettujen toimipaikkojen lkm	Tarkastusten lkm	A	B	C	D	Ohjaukset ja neuvonta, lkm	Kehotukset, lkm	Pakkotoimet, lkm
Hyväksytyt elintarvikehuoneistot									
TSE-toimintojen hyväksyminen	8	8	100 % 8 kpl	0 %	0 %	0 %	0	0	0
TSE-riskiaineksen käsittely	16	23	61 % 14 kpl	8,5 % 2 kpl	8,5 % 2 kpl	22 % 5 kpl	2	2	1
Sivutuotteiden käsittelyn ja varastoinnin hygieniä	179	220	78,5 % 173 kpl	16 % 35 kpl	3,5 % 8 kpl	2 % 4 kpl	36	9	2
Sivutuotteiden tuotanto ja jäljitettävyys	132	148	67 % 99 kpl	24 % 36 kpl	7 % 10 kpl	2 % 3 kpl	39	8	0

Sivutuotteiden lähettäminen, kaupalliset asiakirjat ja kuljetusolosuhteet	68	73	81 % 59 kpl	16 % 12 kpl	3 % 2 kpl	0 %	12	2	0
Rekisteröidyt elintarvikehuoneistot									
Sivutuotteiden erillään pito	243	249	90 % 224 kpl	8 % 19 kpl	2 % 4 kpl	1 % 2	18	4	1
Sivutuotteiden jäljitettävyyys	89	91	89 % 81 kpl	9 % 8 kpl	0 % 0 kpl	2 % 2 kpl	8	0	1

Hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa arvosanaan C johtaneet puutteet liittyivät muun muassa sivutuotteiden ja elintarvikkeiden ristikontaminaation estämiseen, sivutuotteiden säilytyksen hygieniaan sekä sivutuotteiden lähettämiseen, kaupallisiin asiakirjoihin ja kirjanpitoon.

Hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa arvosanaan D johtaneissa tapauksissa epäkohdat liittyivät muun muassa sivutuotteiden merkintöihin, kirjanpitoon ja jäljitettävyyteen, sivutuotteiden hävittämiseen sekä TSE-riskiaineiden käsittelyyn.

Rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa arvosanaan C tai D johtaneet puutteet liittyivät mm. sivutuotteiden erillään pitämiseen elintarvikkeista ja käsittelyyn.

Sivutuotteiden hävittämisen valvonta ja valvonnan toteutuminen tiloilla

Sivutuotetarkastusten teemaa, painopistettä, laajuutta ja kohdistamista voidaan vaihdella vuosittain sivutuotevalvontasuunnitelmassa. Vuonna 2023 valvonnan painopisteenä ollut sivutuotteiden hautaamisen valvontaa jatkettiin vuodelle 2024. Lisäksi painopistettä laajennettiin koskemaan myös epäilyttäviä kotiteurastuksia ja muita epäselvyyksiä sivutuotteiden hävittämisessä.

Valvonta kohdennettiin ensisijaisesti tiloille, joilla kasvatetaan tai pidetään nautoja, lampaista ja/tai vuohia. Syrjäisillä alueilla valvottiin ensisijaisesti sivutuotteiden hautaamisolosuhteita riskiperusteisesti valvontaan valituilla tiloilla, joilla oli eläinrekisterin mukaan runsaasti haudattuja eläimiä. Keräilyalueella valvonta kohdennettiin tiloille, joilla oli eläinrekistereiden mukaan hävitetty raatoja säädösten vastaisesti. Lisäksi valvontaa kohdistettiin tiloille, joiden kotiteurastusten tai raatojen haaskakäytön määrät olivat poikkeavan suuria. Tarkastuksilla valvottiin eläinten raatojen ja muiden sivutuotteiden asianmukaista säilytystä ja hävittämistä, sekä tarvittaessa puututtiin sivutuotteiden lainsäädännön vastaiseen hävittämiseen.

Keräilyalueella kunnaneläinlääkärit tarkastivat vuoden aikana Ruokaviraston saamien tietojen mukaan 60:stä Ruokaviraston valvontaan valitsemasta tilasta 26 kpl (43 %). Näistä 17 tilalla (65 %) havaittiin tarkastuksella puutteita. Raatoja ja/tai kotiteurastuksen sivutuotteita oli hävitetty säädösten vastaisesti hautaamalla 12 tilalla. Yleisimmin oli haudattu pikkuvasikoita ja karitsoja. Lisäksi puutteita havaittiin raatojen säilytyksessä, kirjanpidoissa sekä raatojen ja kotiteurastuksen sivutuotteiden haaskakäytössä. Syrjäisellä alueella kunnaneläinlääkärit suorittivat tarkastuksen kymmenelle aluehallintoviraston valitsemalle tilalle, joista kahdella tilalla havaittiin korjattavaa. Puutteet liittyivät hautaamiskirjanpitoon sekä hautaamisen toteutukseen. Yhdelläkään tilalla sivutuotteita ei ollut haudattu pohjavesialueelle tai muunkaan

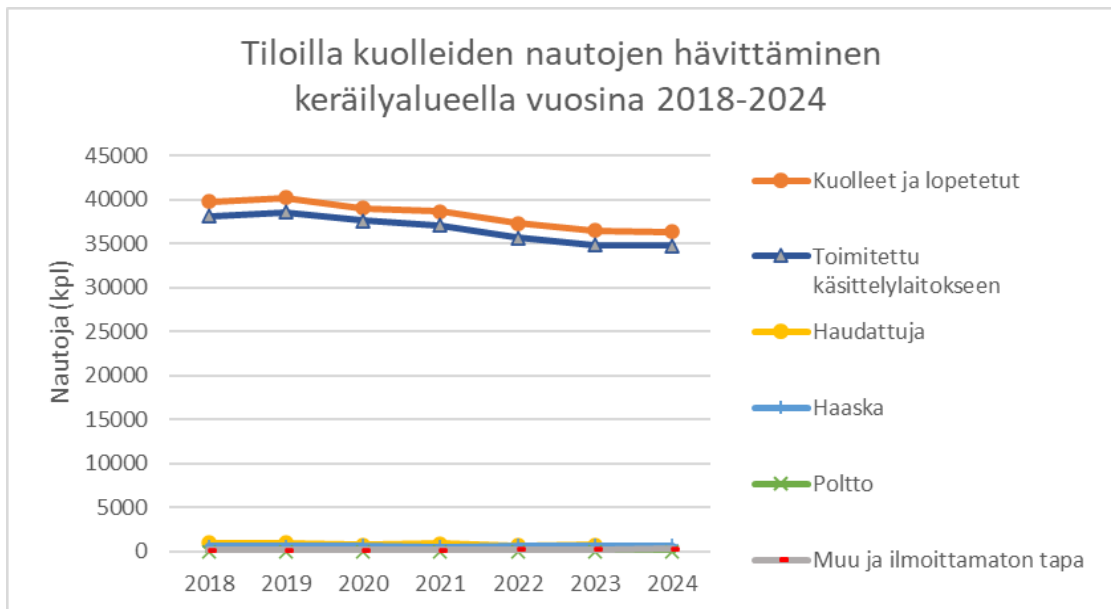
vesistön läheisyyteen. Tarkastuksilla havaittuihin puutteisiin puututtiin kehotuksin ja/tai määräyksin, sekä annettiin neuvoja oikeista menettelytavoista.

Lisäksi kunnaneläinlääkärit tekivät raatojen ja kotiteurasjätteiden hävittämättä jättämiseen tai asiattomaan säilytyksen liittyviä tarkastuksia muiden sektoreiden tilatarkastusten yhteydessä sekä oman epäilyn tai ulkopuolisen tahon tekemän valituksen vuoksi. Tarkastukset kohdistuivat pääasiassa nauta- ja lammastiloille.

Kuolleet naudat ja niiden hävittäminen

Koko maassa tiloilla kuoli tai lopetettiin nautarekisterin mukaan yhteensä 39 653 nautaa; näistä 36 394 kuoli keräilyalueella (92 %) ja 3 259 kpl (8 %) syrjäisellä alueella.

Keräilyalueella tiloilla kuolleista naudoista 95 % (34 756 kpl) päätyi tuottajien ilmoitusten mukaan käsittelylaitokseen ja noin 2,1 % (759 kpl) oli hävitetty lainsäädännön vastaisesti hautaamalla. Muilla tavoin hävitettyjen osuus oli noin 2,4 % (haaskakäyttö, poltto, muu ilmoittamaton tapa). Haaskalle vietiin 627 nautaa. Keräilyalueen tiloilla kuolleiden nautojen hävitystavat on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä ja hävitystavat vuosina 2018–2024 nautarekisterin mukaan.

Syrjäisellä alueella kuolleista naudoista (3 259 kpl) haudattiin 97 % (3 169 kpl) ja keräilyyn päätyi noin 2,4 % (77 kpl). Muilla tavoin hävitettyjen osuus oli 0,4 % (haaskakäyttö, poltto, muu ilmoittamaton tapa). Haaskakäyttöön meni 9 nautaa.

Raatokeräilyn piirissä olevien nautatilojen määrä oli laskenut edelleen ollen nyt 5 132 kpl (vuonna 2023 5 454, 2022 5 679 kpl, 2021 6 018 kpl, 2020 6 371 kpl). Näiltä tiloilta raatoja haettiin Honkajoki Oy:n käsittelylaitokseen yhteensä 35 202 kpl.

Taulukossa 4 on tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä ja hävitystavat vuosina 2020–2024 koko maassa.

Taulukko 4. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä ja hävitystavat vuosina 2020–2024 nautarekisterin mukaan.

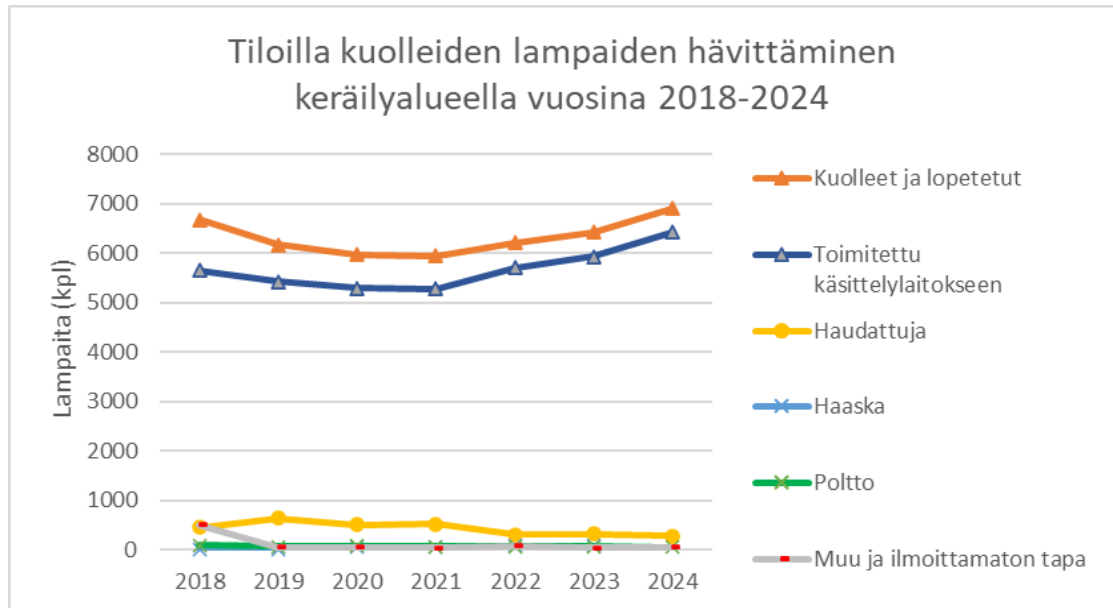
Vuosi	2020	2021	2022	2023	2024
Kuolleet ja lopetetut, koko maa	42 722	42 082	40 290	39 519	39 653
Keräilyalue					
Kuolleet ja lopetetut	39 062	38 688	37 318	36 506	36 394
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	37 607	37 136	35 658	34 895	34 756
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	96 %	96 %	96 %	96 %	95 %
Haudattu, kpl	745	902	658	751	759
Haudattu, %	1,9 %	2,3 %	1,8 %	2,1 %	2,1 %
Haaska, kpl	619	561	632	660	627
Haaska, %	1,6 %	1,5 %	1,7 %	1,8 %	1,7 %
Poltto, kpl	0	3	0	0	0
Poltto, %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	91	136	190	200	252
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	0,2 %	0,4 %	0,5 %	0,5 %	0,7 %
Syrjäinen alue					
Kuolleet ja lopetetut	3 660	3 394	3 152	3 013	3 259
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	88	89	91	71	77
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	2 %	2 %	2,9 %	2,4 %	2,4 %
Haudattu, kpl	3 555	3 290	3 037	2 921	3 169
Haudattu, %	97 %	97 %	96 %	97 %	97 %
Haaska, kpl	12	5	21	15	9
Haaska, %	0,3 %	0,1 %	0,7 %	0,5 %	0,3 %
Poltto, kpl	0	0	0	0	0
Poltto, %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	5	0	3	6	4
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	0,1 %	0,0 %	0,1 %	0,2 %	0,1 %

Kuolleet lampaat ja vuohet, sekä niiden hävittäminen

Lammas- ja vuohitilojen määrä, joilta raatoja haettiin, oli yhteensä 837 kpl (vuonna 2023 877 kpl, 2022 835 kpl, 2021 900 kpl). Näiltä tiloilta raatoja haettiin yhteensä 6 667 kpl.

Lammasrekisterin mukaan tiloilla kuolleita ja lopetettuja lampaita oli koko maassa 8 655 kpl. Keräilyalueella kuolleiden ja lopetettujen määrä oli 6 917 kpl ja syrjäisellä alueella 1 738 kpl.

Keräilyalueella 93 % raadoista toimitettiin raatokeräilyn kautta käsittelylaitokseen (6 427 kpl), hautaamalla hävitettiin 4 % (278 kpl) ja polttamalla 0,7 % (50 kpl). Muilla yksilöimättömillä tavoilla raadoista hävitettiin noin 0,7 % (51 kpl). Alle 12 kk ikäisten kuolleiden lampaiden haaskakäyttöön meni 111 lammasta. Keräilyalueen tiloilla kuolleiden lampaiden hävitystavat on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen lampaiden määrä ja hävitystavat vuosina 2018–2024 lammas- ja vuohirekisterin mukaan.

Syrjäisellä alueella käsittelylaitokseen toimitettiin 0,2 % raadoista (4 kpl). Hautaamalla hävitettiin 97 % (1 683 kpl), polttamalla 1,8 % (32 kpl) ja muulla tavoin 0,7 % (13 kpl). Alle 12 kk ikäisten kuolleiden lampaiden haaskakäyttöön meni 6 lammasta.

Taulukossa 5 on tiloilla kuolleiden ja lopetettujen lampaiden määrä ja hävitystavat vuosina 2020–2024 koko maassa.

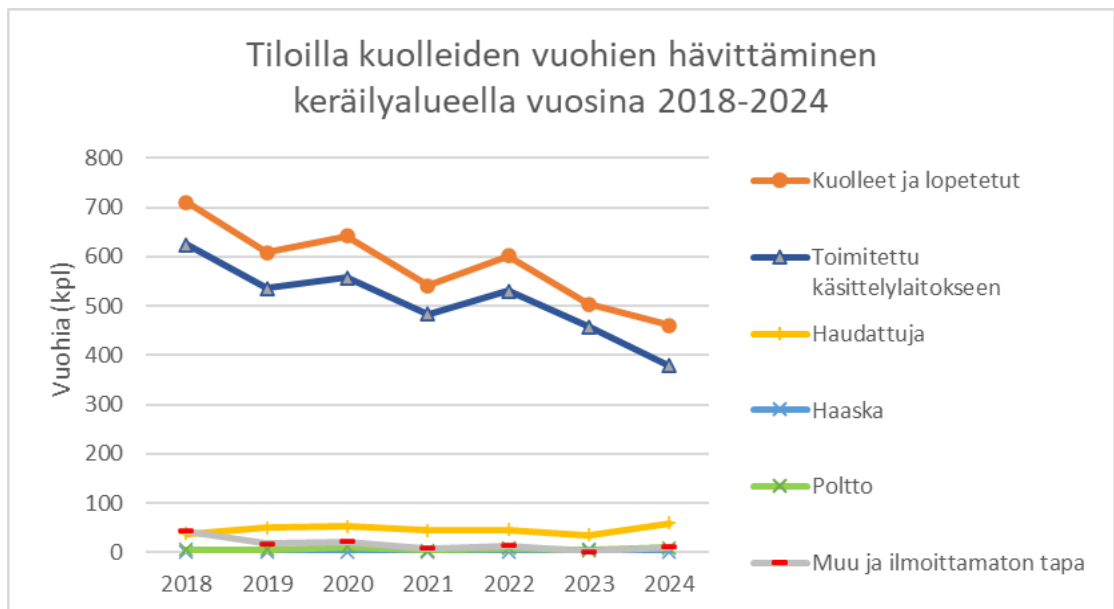
Taulukko 5. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen lampaiden määrä ja hävitystavat vuosina 2020–2024 lammasrekisterin mukaan.

Vuosi	2020	2021	2022	2023	2024
Kuolleet ja lopetetut, koko maa	8 305	8 550	8 544	8 314	8 655
Keräilyalue					
Kuolleet ja lopetetut	5 976	5 947	6 218	6 432	6 917
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	5 293	5 280	5 706	5 934	6 427
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	89 %	89 %	92 %	92 %	93 %
Haudattu, kpl	508	512	296	313	278
Haudattu, %	9 %	9 %	5 %	5 %	4 %
Haaska, kpl	60	56	76	80	111
Haaska, %	1,0 %	0,9 %	1,2 %	1,2 %	1,6 %
Poltto, kpl	73	63	63	67	50
Poltto, %	1,2 %	1,1 %	1,0 %	1,0 %	0,7 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	42	35	77	38	51
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	0,7 %	0,6 %	1,2 %	0,6 %	0,7 %
Syrjäinen alue					
Kuolleet ja lopetetut	2 333	2 603	2 326	1 882	1 738
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	30	43	7	9	4
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	1,0 %	1,7 %	0,3 %	0,5 %	0,2 %
Haudattu, kpl	2 188	2 495	2 275	1 759	1 683
Haudattu, %	94 %	96 %	98 %	93 %	97 %
Haaska, kpl	3	8	14	8	6
Haaska, %	0,1 %	0,3 %	0,6 %	0,4 %	0,3 %

Poltto, kpl	85	42	16	86	32
Poltto, %	4 %	1,6 %	0,7 %	4,6 %	1,8 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	27	15	14	20	13
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	1,2 %	0,6 %	0,6 %	1,1 %	0,7 %

Vuohirekisterin mukaan tiloilla kuolleita ja lopetettuja vuohia oli koko maassa 502 kpl. Keräilyalueella kuolleiden ja lopetettujen määrä oli 461 kpl ja syrjäisellä alueella 41 kpl.

Keräilyalueella 82 % raadoista (379 kpl) toimitettiin käsittelylaitokseen. Hautaamalla raadoista hävitettiin 13 % (59 kpl) ja polttamalla vajaat noin 2 % (10 kpl). Muilla yksilöimättömillä tavoilla raadoista hävitettiin 2,4 % (11 kpl). Alle 12 kk ikäisten kuolleiden vuohien haaskakäyttöön meni 2 vuolta. Keräilyalueen tiloilla kuolleiden vuohien hävitystavat on esitetty kuvassa 3.

Kuva 3. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen vuohien määrä ja hävitystavat vuosina 2018–2024 lammis- ja vuohirekisterin mukaan.

Syrjäisellä alueella 88 % raadoista (36 kpl) hävitettiin hautaamalla ja loput 12 % (5 kpl) polttamalla. Taulukossa 6 on tiloilla kuolleiden ja lopetettujen vuohien määrä ja hävitystavat vuosina 2020–2024 koko maassa.

Taulukko 6. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen vuohien määrä ja hävitystavat vuosina 2020–2024 vuohirekisterin mukaan.

Vuosi	2020	2021	2022	2023	2024
Kuolleet ja lopetetut, koko maa	663	557	631	515	502
Keräilyalue					
Kuolleet ja lopetetut	642	541	601	504	461
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	557	483	531	458	379
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	87 %	89 %	88 %	91 %	82 %
Haudattu, kpl	52	45	46	35	59
Haudattu, %	8 %	8 %	8 %	7 %	13 %
Haaska, kpl	1	1	2	5	2

Haaska, %	0,2 %	0,2 %	0,3 %	1 %	0,4 %
Poltto, kpl	11	4	8	4	10
Poltto, %	1,7 %	0,7 %	1,3 %	0,8 %	2,2 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	21	8	14	2	11
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	3 %	1,5 %	2,3 %	0,4 %	2,4 %
Syrjäinen alue					
Kuolleet ja lopetetut	21	16	30	11	41
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	0	0	1	0	0
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	0 %	0 %	3 %	0 %	0 %
Haudattuja, kpl	18	14	29	11	36
Haudattuja, %	86 %	88 %	97 %	100 %	88 %
Haaska, kpl	0	0	0	0	0
Haaska, %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Poltto, kpl	3	2	0	0	5
Poltto, %	14 %	13 %	0 %	0 %	12 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	0	0	0	0	0
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Kuolleet siat, siipikarja ja niiden hävittäminen

Sikojen ja siipikarjan raatoja tuli keräilyn kautta Honkajoki Oy:lle yhteensä keskimäärin saman verran kuin edellisinä vuosina eli **6,23 milj.kg.** (2023 6,76 milj.kg, 2022 6,5 milj.kg, 2021 6,7 milj.kg, 2020 6,3 milj.kg). Tiloja, joilta raatoja noudettiin, oli **716 kpl.** Tilojen määrä on vähentynyt huomattavasti viimeisen viiden vuoden aikana (vuonna 2023 839 kpl, 2022 828 kpl, 2021 1232 kpl, 2020 1276 kpl).

Turkiseläimet ja niiden hävittäminen

Vuonna 2024 Honkajoki Oy vastaanotti ns. normaalitoiminnasta peräisin olevia itsestään kuolleita ja lopetettuja turkiseläimiä 109,9 tn, joista minkin ruhoja 6,9 tn ja ketun ruhoja 103 tn (vuonna 2023 yhteensä 118,95 tn). Lintuinfluenssaepidemian vuoksi lopetettuja ja itsestään kuolleita turkiseläimiä puolestaan tuli vuoden aikana käsiteltäväksi laitokselta saadun tiedon mukaan 784,88 tn (vuonna 2023 2 996,07 tn).

Aiempina vuosina turkiseläimistä minkin ruhoja on käsitelty Honkajoki Oy:llä laitokselta saatujen tietojen mukaan vuonna 2022 4,08 tn, 2021 20,48 tn ja ketun ruhoja vuonna 2022 166,70 tn, 2021 196,69 tn.

Kalankasvatuksen sivutuotteet ja niiden hävittäminen

Vesiviljelylaitosten sivutuotevalvontaa tehtiin myös kuluneena vuonna eläintautivalvonnan yhteydessä. Tarkastuksilla on mahdollista käyttää Ruokaviraston laatimaa erillistä tarkastuslomaketta vesiviljelypitopaikkojen sivutuotteiden valvontaa varten. Ruokavirastoon toimitettujen tarkastuskertomusten perusteella sivutuotevalvontatarkastuksia tehtiin 20 vesiviljelypitopaikassa. Yhdessä pitopaikassa havaittiin tarkastuksella lievä epäkohta, johon puututtiin ohjeistuksella. Tarkastuskertomuksien mukaan kalankasvatustiloksissa muodostuneet sivutuotteet toimitettiin hyödynnettäväksi pääasiassa biokaasulaitoksille ja rehuksi. Pieniä kalasivutuotemääriä hävitettiin myös hautaamalla.

Kotiteurastus

Keräilyalueella kotiteurastuksesta jäljelle jäävät sivutuotteet, joita ei käytetä alkuperätilalla elintarvikkeena tai omien lemmikkien ruoaksi, tulee hävittää toimittamalla ne Honkajoki Oy:n käsittelylaitokseen. Valvontaa tehdään muun tilalla tapahtuvan valvonnan yhteydessä.

Tilojen omaan käyttöön teurastettiin eläinrekisterien tietojen mukaan koko maassa **4 204 nautaa** (2023 4 856 kpl, 2022 4 588 kpl, 2021 4 903 kpl) ja **6 330 lammasta** (2023 6 167 kpl, 2022 7 309 kpl, 2021 7 425 kpl) ja **298 vuohia** (2023 291 kpl, 2022 325 kpl, 2021 264 kpl). Näistä **keräilyalueella** teurastettiin **3 846 nautaa, 5 040 lammasta ja 264 vuohia** (vuonna 2023 4 503 nautaa, 4 802 lammasta ja 269 vuohia). Syrjäisellä alueella teurastettiin **358 nautaa, 1 290 lammasta ja 34 vuohia** (vuonna 2023 353 nautaa, 1 365 lammasta ja 22 vuohia).

Ruokavirasto seuraa yleisellä tasolla kotiteurastettujen eläinten määriä eläinrekisterien kautta. Honkajoki Oy:ltä saatujen tietojen mukaan 921 kotiteurastetun naudan sekä 615 lampaan ja vuohen kotiteurastuksen sivutuotteet toimitettiin keräilyalueelta käsittelylaitokseen. Näin ollen noin 76 % nautojen ja noin 88 % lampaiden ja vuohien teurassivutuotteista ei päädy keräilyalueelta käsittelylaitokseen.

Raatojen hävitys eläintautiepidemioiden yhteydessä

Vuonna 2023 usealla turkistarhalla todetun korkeapatogeenisen lintuinfluenssatartunnan taudintorjuntatoimenpiteet jatkuivat vuoden 2024 puolelle. Alkuvuoden 2024 aikana hävitettiin lopetettuja ja itsestään kuolleita turkiseläimiä sekä muuta tartunnanvarallista ainesta (kuten nahkoja) Honkajoki Oy:n käsittelylaitoksessa yhteensä noin 785 tn.

Käsitlemättömien sivutuotteiden käyttö luonnonvaraisten eläinten ruokintaan

Toimijan on ilmoitauduttava sivutuotelain 517/2015 mukaisesti haaskaruokintapaikkarekisteriin aloittaessaan käsitlemättömien sivutuotteiden käytön luonnonvaraisten eläinten ruokintaan. Rekisteröinti on mahdollista tehdä sähköisesti eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin (EPR) sähköisen asiointin sovelluksen kautta, tai toimittamalla rekisteröinti-ilmoitus kunnaneläinlääkärille, joka vie tiedot haaskapaikkarekisteriin. Lisäksi toimijan on ilmoitettava kunnaneläinlääkärille kolmesti vuodessa haaskaruokintapaikalle toimitettujen sivutuotteiden määrät eläinlajeittain ja sivutuoteluokittain.

Haaskapaikkarekisteristä 21.3.2024 ajetun tiedon mukaan Suomessa oli 661 haaskaruokintapaikkaa (vuonna 2023 681 kpl, 2022 719 kpl, 2021 702 kpl). Haaskatoimintaa oli edellisten vuosien tapaan eniten Pohjois-Suomen (194 kpl) ja Länsi- ja Sisä-Suomen avien (181 kpl) alueilla. Pohjois-Suomen alueella haaskapaikkoja oli eniten Kuhmossa, jossa oli 53 haaskapaikkaa ja Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista Kauhavalla, jossa oli 19 haaskapaikkaa. Eniten haaskapaikkoja perustetaan pienpetojen metsästystä varten. Karhujen ja muiden suurpetojen luontokuvausta ja katselua varten perustetut haaskapaikat keskittyvät lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomen aluehallintovirastojen alueille, jonne myös ammattimainen ja laajamittainen luontokuvaus- ja katselutoiminta oli keskittynyt.

Yleisimmin haaskaruokinnassa käytettävä aines oli maataloilta haetut sianraadot. Tilalla itsestään kuolleita ja lopetettuja, alle vuoden ikäisiä nautoja vietiin

nautarekisterin tietojen perusteella haaskaksi koko maassa yhteensä 636 kpl. Alle vuoden ikäisten lampaiden ja vuohien raatoja hyödynnettiin haaskalla eläinrekisterien tietojen mukaan 119 kpl. Lisäksi aveilta saatujen käyttöilmoitusyhteenvedojen mukaan haaskakäytössä hyödynnettiin hevosen ja siipikarjan raatoja, noin 24 200 kg kasvatettua kalaa, 50 kg fasaanin munia sekä sikojen, nautojen, lampaiden, hevosten ja aasin teurassivutuotteita yhteensä noin 26 000 kg. Eläinrekisterien tiedot haaskalla käytettyjen nautojen ja lampaiden määristä ovat huomattavan paljon suuremmat kuin mitä aveilta saaduissa käyttöilmoitusyhteenvedoissa (129 nautaa ja 27 lammasta) on ilmoitettu, johtuen todennäköisesti toimijoiden tekemien käyttöilmoitusten puuttumisesta. Ilmoitusvelvollisuudesta huolimatta toimijat ilmoittavat haaskalle viedystä sivutuotteista kunnaneläinlääkäreille erittäin huonosti. Kaikista valvontayksiköistä ei myöskään toimitettu sivutuotteiden käyttötiedoista vuosiyhteenvedoja aluehallintovirastoon, eikä puolestaan kaikista aveista tietoja toimiteta Ruokavirastoon.

Valvontasuunnitelman mukaan kunnaneläinlääkärit valitsevat toimialueensa tarkastettavat haaskaruokintapaikat vuosittain riskiperusteisesti oman suunnitelmansa mukaisesti. Tarkastuksia oli mahdollista tehdä myös paperitarkastuksina, joissa haaskatoimijan kirjanpitoa ja käyttöilmoitustietoja verrattiin tilan tekemiin poistoilmoituksiin. AVI:en VASU-raportoinnin mukaan vuoden aikana tehtiin koko maassa 11 haaskapaikkatarkastusta, joista osa oli epäilyyn perustuvia. Puutteita havaittiin yhdessä kohteessa. Varmaa tietoa tarkastusten ja niillä havaittujen puutteiden määrästä ei kuitenkaan ole, koska osasta valvontayksiköistä ei valvontatietoja ole toimitettu.

TSE-näytteenotto luokan 1 käsittelylaitoksessa, valvonta ja sen toteutuminen

Luokan 1 käsittelylaitoksen TSE-näytteenottoa valvovan kunnaneläinlääkäri on huolehdittava, että kaikista laitokseen toimitetuista yli 48 kk ikäisistä itsestään kuolleista tai lopetetuista nautaeläimistä ja yli 18 kk ikäisistä lampaista ja vuohista lähetetään näyte Ruokavirastoon tutkittavaksi. Kunnaneläinlääkäri vastaa näytteenoton säännöstenmukaisuudesta ja luotettavuudesta. Fyysisen näytteenoton suorittavat kunnaneläinlääkäriin kouluttamat käsittelylaitoksen työntekijät. Kunnaneläinlääkäri raportoi kuukausittain Ruokavirastoon suorittamistaan valvontakäynneistä, otetuista näytemääristä sekä tapauksista, joissa näytettä ei jostain syystä saatu. Eläinlääkäri teki näytteenottoon liittyviä valvontakäyntejä keskimäärin kolme-neljä kertaa kuukaudessa ja yhteensä vuoden aikana 41 kertaa.

Käsittelylaitokseen tuli laitosta valvovan eläinlääkäriin kuukausiraporttien mukaan 12 571 kpl yli 48 kk ikäistä nautaa (vuonna 2023 12 130 kpl, 2022 12 839 kpl, 2021 11 987 kpl). Näyte saatiin otettua noin 74 %:sta raadosta (2023 73 %, 2022 75 %, 2021 77 %). Yli 18 kk ikäisten lampaiden ja vuohien raatoja tuli käsittelylaitokseen yhteensä 3 040 kpl (vuonna 2023 3 050 kpl, 2022 2 883 kpl, 2021 2 490 kpl). Näyte saatiin otettua 60 %:sta (2023 60 %, 2022 68 %, 2021 69 %). Noin 92 % naudan raadoista, joista ei saatu näytettä, ajoittui touko-syyskuun väliselle ajalle. Lampaiden ja vuohien kohdalla osuus oli 77 %.

Sivutuotteiden sisämarkkinakauppa

Luokkaan 1 ja luokkaan 2 kuuluvien sivutuotteiden sisämarkkinakauppaa varten toimijoiden täytyy hakea sivutuoteasetuksen mukaista lupaa määränpääjäsenvaltion toimivaltaiselta viranomaiselta (ns. artiklan 48 mukainen lupa). Lupaa ei vaadita tutkimus- ja diagnostisille näytteille. Vuonna 2024 Ruokavirasto myönsi lupia kaksi

kappaletta. Näistä toisen voimassaoloaika on yksi vuosi tai myönnettyyn enimmäiskilomäärään asti. Toinen lupa puolestaan myönnettiin kolmeksi vuodeksi.

Sivutuoteasetuksen mukaan TRACES-järjestelmää on käytettävä sellaisten erien siirroissa, jotka sisältävät luokkaan 1 tai 2 kuuluvia aineksia tai luokkaan 3 kuuluvaa käsiteltyä eläinvalkuaista (PAP). Toimijoiden on suositeltavaa käyttää TRACES-järjestelmää myös muiden luokan 3 sivutuotteiden siirroissa. Sivutuotteet merkitään TRACES:n Commercial document eli ns. DOCOM-osaan. Lisäksi toimijoiden vastuulla on tehdä vastaanottamilleen erille järjestelmässä vastaanottokuittaus. Sivutuotevalvontasuunnitelman mukaan laitosta valvovan viranomaisen tulee tehdä osalle saapuneista eristä asiakirjatarkastus, tunnistustarkastus tai fyysinen tarkastus.

Eläimistä saatavien sivutuotteiden sisämarkkinakaupassa siirryttiin vuoden 2022 alussa käyttämään pelkästään uutta Traces NT-järjestelmää vanhan ns. Traces Classic-järjestelmän sulkeuduttua kokonaan. Nykyisessä TRACES-järjestelmässä laitoksen valvoja pystyy merkitsemään erälle suorittamansa tarkastuksen tekemällä erälle vastaanottokuittauksen ja merkitsemällä siihen tiedon erän vaatimusten mukaisuudesta. Nykyisessä järjestelmässä laitoksen valvojalla ei kuitenkaan ole enää mahdollisuutta merkitä erälle suorittamaansa asiakirja-, tunnistus- tai fyysisen tarkastuksen tuloksia.

TRACES:stä saatujen tietojen mukaan TRACES-järjestelmään rekisteröitiin vuonna 2024 kaikkiaan 214 kaupallista asiakirjaa, joissa määräpaikka oli Suomessa ja alkuperäpaikka toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Taulukossa 7 on esitetty siirrot alkuperämaan mukaisesti. Suomeen saapuneista 214 sivutuote-erästä toimijat ovat vastaanottokuitanneet 103 erää (noin 48 %), jotka yhtä erää lukuun ottamatta olivat vaatimusten mukaisia. Viranomaiset olivat kuitanneet vastaanotetuiksi 12 erää, joista kaksi oli vaatimusten vastaisia.

Vastaavasti TRACES-järjestelmään rekisteröitiin kaikkiaan 825 kaupallista asiakirjaa, joissa eläimistä saatavien sivutuotteiden alkuperäpaikka oli Suomessa ja määräpaikka toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Taulukossa 8 on esitetty siirrot määränpäämaan mukaisesti. Suomesta lähetetyistä 825 sivutuote-erästä on kuitattu vastaanotetuksi 558 erää (noin 68 %); näistä viranomaisten kuittaamia oli 130 erää. Vastaanotetuksi kuitatut erät olivat olleet myös vaatimusten mukaisia lukuun ottamatta kolmea erää, joiden asiakirjoissa oli ollut epäselvyyksiä.

Taulukko 7. Vuonna 2024 muista EU:n jäsenvaltioista Suomeen siirretyt sivutuote-erät.

KÄYTTÖTARKOITUS	ALKUPERÄMAA	ERIEN LKM	SIVUTUOTE-LUOKKA	MÄÄRÄ / KG
ELÄINTEN REHUOKSI	Alankomaat	26	3	605 214
	Italia	21	3	467 314
	Norja	72	2, 3	1 698 549
	Puola	19	3	420 671
	Ruotsi	2	3	70 000
	Saksa	7	3	99 575
	Tanska	17	3	410 669
	Tšekki	1	3	6 000
	Viro	11	2	263 830
TEKNISEEN KÄYTTÖÖN	Alankomaat	3	3	56 325
	Norja	1	3	30 000
	Ranska	4*	1*	4*
	Ruotsi	13	2,3	347 400
	Tanska	17	2	489 600

*tutkimusnäytteitä

Taulukko 8. Vuonna 2024 Suomesta muihin EU:n jäsenvaltioihin siirretyt sivutuote-erät.

KÄYTTÖTARKOITUS	MÄÄRÄNPÄÄMAA	ERIEN LKM	SIVUTUOTE-LUOKKA	MÄÄRÄ / KG
ELÄINTEN REHUOKSI	Alankomaat	1	3	2
	Italia	29	3	788 698
	Latvia	1	3	22 909
	Liettua	7	3	164 332
	Norja	4	3	611,71
	Puola	81	3	1 897 326
	Ranska	1	3	18,60
	Ruotsi	82	3	3 018 797
	Saksa	12	3	278 721
	Tanska	10	3	244 089
	Tšekki	54	3	1 192 469
	Viro	69	3	1 622 053
TEKNISEEN KÄYTTÖÖN	Liettua	88	1,2	1 992 818
	Puola	1	3	23 480
	Ranska	1	3	3 825
	Ruotsi	299	2,3	10 351 143
	Slovakia	4	3	93 580
	Tanska	47	1,2,3	1 660 580
	Tšekki	34	1,2	863 960

Sivutuotteiden tuonti EU:n ulkopuolisista maista

Rajatarkastusasemilla (Helsingin satama ja Helsinki-Vantaan lentoasema) tarkastettiin yhteensä 820 sivutuote-erää, joista hylättyjä erää oli 2. Kiinasta tuotiin edellisvuodesta poiketen hieman enemmän sivutuote-eriä kuin Isosta Britanniaasta ja näistä valtaosa on lemmikkieläinten rehua. Lentoasemalla tarkastuksia tehtiin lähinnä väliasteen tuotteille. Vaalimaan maantien rajatarkastusasema oli suljettuna koko vuoden.

Tuontilupia sivutuotteista saaduille tutkimus- ja kaupallisille näytteille myönnettiin yhteensä 31 kappaletta. Valtaosa myönnettyistä tuontiluvista oli luokan 3 sivutuotteille.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

Sivutuotealalla on hyvin erityyppisiä laitoksia ja toimijoita, ja siten myös todetut puutteet vaihtelevat paljon. Laitostarkastuksilla omavalvontasuunnitelmaan liittyvät puutteet ovat yleisiä, samoin kirjanpidossa, HACCP-järjestelmissä, tuotteiden merkinnöissä, hygieniassa sekä tilojen ja laitteiden kunnossapidossa esiintyi puutteita monien toimijoiden kohdalla. Valvontaviranomaiset kirjasivat havaitsemansa puutteet ja edellytetyt toimenpiteet tarkastuspöytäkirjoihin ja antoivat tarvittaessa määräaikoja puutteiden korjaamiselle.

Ruokavirasto teki yhteensä 40 valvontasuunnitelman mukaista tarkastusta. Puutteita todettiin näissä valvonnoissa yhteensä 102 kappaletta. Puutteista 50 todettiin rehua valmistavissa laitoksissa (taulukko 9) ja 26 lannoitevalmisteita valmistavissa laitoksissa (taulukko 10) ja 26 ELTE:n sivutuotetiimin valvomissa laitoksissa (taulukko 11).

Lannoitealan laitoksissa suurin osa puutteista oli luokan 3 puutteita, rehualan laitoksissa sen sijaan todettiin sekä luokan 2 että luokan 3 puutteita. ELTE:n suorittamissa tarkastuksissa todettiin puutteita kaikissa valvotuissa laitoksissa. Todetut puutteet olivat enimmäkseen luokan 2 puutteita, mutta tarkastuksilla todettiin myös luokkien 3 ja 1 puutteita.

Lannoitevalmisteita valmistavien laitosten hyväksyntään liittyvät asiakirjat ja laitos tarkastetaan ennen kuin laitokselle myönnetään laitoshyväksyntä. Ennen laitoshyväksynnän myöntämistä toiminta laitoksella voi alkaa, mutta laitokselta ei saa luovuttaa lannoitevalmisteita eteenpäin ennen kuin laitos on hyväksytty ja laitoshyväksyntätarkastuksen yhteydessä havaitut luokan 1 ja 2 puutteet on korjattu.

Rehuja valmistavat laitokset tarkastetaan ennen toiminnan aloittamista, ja hyväksymistarkastusten yhteydessä edellytetyjen toimenpiteiden toteuttaminen annettuihin määräaikoihin mennessä on hyväksymisen edellytys. Tästä syystä niitä ei katsota varsinaisiksi puutteiksi, eikä niitä ei ole laskettu mukaan puutteiden kokonaismäärään.

Taulukko 9. Yhteenveto rehua valmistavien laitosten valvonnassa todetuista puutteista (kpl), joiden perusteella on edellytetty korjaavia toimenpiteitä.

	Luokka 1	Luokka 2	Luokka 3	Yhteensä
HACCP	-	-	7	7
Henkilöstö	-		-	-
Laadunvarmistus	-	4	3	7
Pakkausmerkinnät	-	-	8	8
Raaka-aineet	-	-	3	3
Rekisteröitymättömät toimijat	-	-	2	2
Tietojen kirjaaminen	-	4	2	6
Tilat ja laitteet	-	4	-	4
Tukijärjestelmät	-	2	7	9
Valitukset ja takaisin veto	-	1	3	4
Yhteensä	0	15	35	50

Taulukko 10. Yhteenveto lannoitealan laitosten valvonnassa todetuista puutteista (kpl), joiden perusteella on edellytetty korjaavia toimenpiteitä.

	Luokka 1	Luokka 2	Luokka 3	Yhteensä
HACCP	-	-	-	-
Kirjanpito	-	-	8	8
Kriittiset valvontapisteet	-	3	7	10
Omavalvonnan toteutus	-	1	-	1
Omavalvontasuunnitelma	-	1	2	3
Pakkausmerkinnät	-	-	-	-
Puhdistukset ja tuholaistorjunta	-	-	1	1
Raaka-aineet	1	-	1	2
Tilat ja laitteet	-	-	1	1
(ei ryhmää)	-	-	-	-
Yhteensä	1	5	20	26

Taulukko 11.

Yhteenveto ELTE:n sivutuotetiimin laitosten valvonnassa todetuista puutteista (kpl)

	Luokka 1	Luokka 2	Luokka 3	Yhteensä
Kriittiset valvontapisteet	-	1		1
Jäljitettävyyys	1		-	1
Kaupalliset asiakirjat	-	1	2	3
Sivutuotteiden merkinnät	-	2		2
Kirjanpito ja omavalvonta	-		3	3
Tilat ja laitteet (kunnossapito)	-	2	2	4
Puhtaus/siivous	-	1	4	5
Taudinsuojaustoimenpiteet	-	7		7
Yhteensä	1	14	11	26

Laitosvalvonnassa havaitut, riskiluokaltaan pienemmät puutteet (luokan 3 puutteet) liittyivät omavalvontasuunnitelmiin, HACCPiin, sivutuotteiden merkintään, näytteenottoon, mittareiden kalibrointiin, kaupallisiin asiakirjoihin, tuotteiden pakkausmerkintöihin, yleiseen hygieniaan, kirjanpitoon (puhdistus, lämpötilaseuranta, lämpömittareiden kalibrointi), vuokaavioon, sekä rekisteröitymiseen. Luokan 3 puutteita todettiin Ruokaviraston rehuvalvonnan sivutuotetoimijoiden tarkastuksissa yhteensä 35 kpl ja lannoitevalmisteita valmistavien toimijoiden tarkastuksissa yhteensä 20 kpl. ELTE:n sivutuotetiimin toteuttamassa valvonnassa todettiin yhteensä 11 kpl luokan 3 puutteita. Nämä liittyivät tilojen ja laitteiden puhtauteen ja kunnossapitoon, sekä kirjanpitoon, omavalvontaan ja kaupallisiin asiakirjoihin.

Luokan 2 puutteet ovat vakavuudeltaan luokan 3 ja 1 puutteiden välissä. Tällaisia olivat esimerkiksi sivutuotteiden säilyttämiseen ja merkintöihin liittyvät puutteet, omavalvontanäytteenoton puuttuminen, jäljitettävyyteen liittyvän kirjanpidon puutteellisuus, rehu ei vastannut lainsäädännön vaatimuksia, omavalvontaan ja HACCP-järjestelmään liittyvät merkittävät puutteet sekä tuotantotiloihin liittyvät merkittävät puutteet. Lisäksi luokan 2 puutteeksi on kirjattu toistuvat puutteet, joita ei ole korjattu kehotuksista huolimatta. Luokan 2 puutteita todettiin Ruokaviraston rehuvalvonnan tarkastuksissa yhteensä 15 kpl. Lannoitevalmisteita valmistavien toimijoiden tarkastuksissa todettiin luokan 2 puutteita 5 kpl. ELTE:n sivutuotetiimin toteuttamassa valvonnassa havaittiin yhteensä 14 kpl luokan 2 puutteita. Suurin osa puutteista liittyi taudinsuojaustoimenpiteisiin, mutta puutteita oli todettavissa myös kaupallisten asiakirjojen ja sivutuotteiden merkinnöissä sekä tilojen ja laitteiden kunnossapidossa ja puhtaudessa.

Vakavia puutteita eli luokan 1 puutteita, joiden vuoksi toiminnasta voi aiheutua vaaraa eläinten, ihmisten tai ympäristön turvallisuudelle, ei havaittu rehuvalvonnan tarkastuskäynneillä. Luokan 1 puutteita havaittiin yksi kappale lannoitevalmisteita valmistavilla laitoksilla, joka liittyi laitoksella vastaan otettaviin sivutuotteisiin. Myös ELTE:n sivutuotetiimin toteuttamassa valvonnassa todettiin yksi luokan 1 puute, joka liittyi jäljitettävyyteen.

Puutteiden lisäksi toimijoille annettiin kehitysehdotuksia. Rehualan sivutuotelaitosten tarkastusten yhteydessä niitä annettiin yhteensä 18, lannoitevalmisteita valmistaville laitoksille yhteensä 25. ja ELTE:n sivutuotetiimin tarkastamille laitoksille yhteensä 11.

Lisäksi ELTE:n sivutuotetiimin toteuttamassa valvonnassa määrättiin kaksi uhkasakkoa, jotka liittyivät tarkastuksella todettuihin luokan 1 ja 2 puutteisiin.

Ruokaviraston rehuvalvonnan tarkastuksissa todettiin puutteita enemmän verrattuna edelliseen vuoteen. Kasvua oli kuitenkin lähinnä lievimmissä, luokan 3 puutteissa. Tarkastuksia pyritään edelleen kohdentamaan erityisesti niihin toimijoihin, joilla on aiemmin todettujen puutteiden vuoksi tai muista syistä syytä epäillä puutteita toiminnassa, mikä selittää sitä, että puutteita todetaan enemmän. Myös lannoitevalmisteita valmistavien laitosten puutteiden määrä oli kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna, mutta myös tarkastettavien laitosten määrä on edellisvuotta suurempi. Lannoitevalmisteita valmistavissa laitoksissa seitsemässä laitoksessa ei todettu lainkaan puutteita. Tarkastusmääriin suhteutettuna puutteiden määrä on hieman kasvanut edellisvuodesta. Tämä johtui osittain siitä, että tarkastettavaksi päättyi useampi laitos, joiden tarkastuksesta oli kulunut pidempi aika.

Kotimaisesta valmistuksesta otetuista sivutuoterehunäytteistä (83 kpl) analysoitiin erityisesti salmonellaa ja enterobakteerien pitoisuuksia. Lemmikkieläinten rehuista tutkittiin myös ravitsemuksellisia analyysejä sekä haitallisia ja kiellettyjä aineita. Käsitelystä eläinvalkuaisesta tutkittiin lainsäädännön edellyttämän GTH-merkkinaineen määrä, kiellettyä eläinvalkuaista ja kalajauhosta dioksiineja ja PFAS-yhdisteitä. Kahdessa valmistuksen valvonnan näytteessä (PAP/sikajauho ja lemmikkieläinten raakapakaste) todettiin salmonella. Molemmille erille määrättiin markkinointikielto ja hävittäminen/takaisin veto. Muutamassa tapauksessa toimijalta pyydettiin selvitystä tai huomautettiin kohonneista, prosessihygieniakriteerin ylittäneistä enterobakteerien pitoisuuksista. Edellä mainittua sivutuotelainsäädännön mukaista prosessihygieniakriteeriä eli enterobakteerien pitoisuuksiin liittyvää raja-arvoa ei suoraan sovelleta valmiisiin, markkinoilla oleviin raakaruokiin. Kalajauhossa ei todettu kiellettyä eläinvalkuaista. Yhdessä siipikarjajauhoerässä (PAP) todettiin kiellettyä eläinvalkuaista (sika), joten sille määrättiin käyttötarkoituksen raja- ja markkinointikielto sikojen rehuna. Luokan 3 käsitellyistä eläinvalkuaisista ei todettu GTH-merkkiaineen jäämiä ja ne täyttivät siten säädösten vaatimukset. Huomautettavaa todettiin kuitenkin luokan 2 käsitelystä sivutuotteesta, jossa merkkiaineena lisättävä GTH-merkkiaineen vakuudellinen pitoisuus ei vastannut lainsäädännön vaatimuksia.

Kunnaneläinlääkärit tekivät yhteensä 23 tarkastusta, joista 16 oli valvontasuunnitelman mukaisia. Valvontasuunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia oli seitsemän, joista kuusi oli laitoksen hyväksyntätarkastuksia. Tarkastusten yhteydessä havaittiin yhteensä 26 puutetta. Eniten todettiin luokan 3 puutteita, joita kirjattiin yhteensä 15 kpl. Näissä tapauksissa puutteet koskivat muun muassa omavalvontasuunnitelmia, kaupallisia asiakirjoja, sivutuotteiden merkintöjä ja jäljitettävyyttä, haittaeläintorjuntaa, kirjanpitoa sekä tilojen kunnossapitoa. Luokan 2 puutteita todettiin kuusi. Ne liittyivät jäljitettävyyteen liittyvän kirjanpidon puuttumiseen, laitteiden ja astioiden puhtauteen ja kunnossapitoon, omavalvonnan toteutukseen sekä laitoksen hyväksynnän puuttumiseen. Tarkastuksilla havaituista puutteista viisi luokiteltiin vakavimmiksi, eli luokan 1 puutteiksi. Ne koskivat muun muassa suojaamattomana tapahtunutta tuotteiden säilytystä, puutteita haittaeläintorjunnassa, laitteiston puhtautta sekä sivutuotteiden asianmukaista säilyttämistä. Tarkastetuista laitoksista ja toimijoista seitsemällä ei havaittu lainkaan puutteita.

Taulukko 12. Yhteenvedo kunnaneläinlääkärien suorittamilla tarkastuksilla todetuista puutteista (kpl)

	Luokka 1	Luokka 2	Luokka 3	Yhteensä
Kaupalliset asiakirjat	-	-	1	1
Sivutuotteiden merkinnät	-	-	3	3
Rekisteröitymättömät toimijat	-	-	1	1
Kirjanpito	-	1	1	2
Omavalvonta	-	1	2	3

Tilat ja laitteet (kunnossapito)	-	1	3	4
Puhtaus/siivous	1	1	2	4
Haittaeläintorjunta	2	1	1	4
Taudinsuojaustoimenpiteet	2	-	-	2
Muut	-	2	1	3
Yhteensä	5	6	15	26

Tilavalvonnassa havaitut puutteet liittyvät yleisesti raatojen ja kotiteurastuksen sivutuotteiden säilyttämiseen ja/tai hävittämiseen säädösten vastaisesti sekä kirjanpidon puutteisiin. Keräilyalueella kuolleiden nautojen, lampaiden ja vuohien hävittäminen säädösten vastaisesti hautaamalla on eläinrekisterien ilmoitusten perusteella pysytellyt edellisten vuosien tasolla. Merkilläpantavaa kuitenkin on, että joillakin tiloilla (etenkin lammastiloilla) eläimiä ilmoitetaan poikkeuksellisen suurina määrinä kuolleiksi/ kotiteurastetuiksi jopa toistuvasti kuukausittain. Lisäksi joillakin tiloilla on vuoden aikana useita eläimiä merkitty rekisteriin toimitetuksi raatokeräilyyn, mutta eläimeltä puuttuu merkintä raadon vastaanottamisesta käsittelylaitokseen. Turkiseläinten HPAI-epidemian aikana havaittiin, että raatojen ja muiden eläinperäisten sivutuotteiden säilyttäminen voi olla hyvin puutteellista myös turkistiloilla etenkin nahkonta-aikana.

3.2 Puutteiden analyysi

Laitosvalvonta

Toimijoiden säännöstenvastainen toiminta johtuu osittain tiedon puutteesta sekä resurssien vähyydestä. Esimerkiksi sivutuotteita rehuksi käsittelevillä pienillä toimijoilla ei aina ole riittävästi asiantuntemusta ja resursseja tehokkaiden HACCP-järjestelmien ja laadunvarmistussuunnitelmien laatimiseksi ja/tai noudattamiseksi. Joukossa on myös sellaisia pieniä toimijoita, joiden kirjallinen materiaali on selvästi puutteellista. Kustannukset rajoittavat myös sellaisia tila- ja laiteinvestointeja, joilla voitaisiin parantaa lopputuotteiden, kuten rehujen hygieenistä laatua ja sitä kautta niiden turvallisuutta. Osittain todetuissa puutteissa on kuitenkin kyse välinpitämättömyydestä, kustannusten tietoisesta välttelemisestä tai kyvyttömyydestä organisoida toimintaa: säännösten noudattaminen aiheuttaa kustannuksia, vie aikaa ja aiheuttaa vaivaa eikä esimerkiksi vaaranarvioinnin, omavalvonnan, näytteenoton tai kirjanpidon hyötyjä ymmärretä tai haluta ymmärtää. Epäkohtiin puuttumisen lisäksi tarkastuksilla onkin suuri merkitys myös toimijan ohjaamisen, neuvomisen ja ymmärryksen lisäämisen kannalta.

Sivutuotteiden säännöstenvastainen hävittäminen ja käyttö tiloilla

Tiloilla, joilla todetaan laiminlyöntejä sivutuotteiden hävittämisessä tai käytössä, todetaan usein myös laiminlyöntejä eläinten hyvinvoinnissa, eläinten merkinnöissä ja rekisteröinneissä sekä lannan käsittelyssä. Maatalouden yleinen heikko taloudellinen tilanne ja tilakohtaiset vaikeudet, kuten terveydelliset tai jaksamiseen liittyvät ongelmat, voivat osaltaan lisätä laiminlyöntien määrää. Puutteet ovat yleisempiä lopettavilla tiloilla, johtuen todennäköisesti siitä, että investointeja ei enää haluta tehdä. Puutteet liittyvät usein myös puutteellisiin resursseihin tai puutteelliseen tietotaitoon. Toimijoihin kohdistuu runsaasti lainsäädäntöä, joka voi toisinaan olla hyvinkin vaikeaselkoista. Tilallisten tarkastuksilla havaittuihin puutteisiin antamista selvityksistä käy ilmi, että puutteet johtuvat monesti tietämättömyydestä. Eläinsuojelutapausten yhteydessä havaitut puutteet voivat tosin olla myös tahallisuudesta tai piittaamattomuudesta

johtuvia. Osassa tapauksista, jossa kuolleita eläimiä ei toimiteta raatokeräilyyn, voi olla myös tarkoitus peitellä suurta kuolleisuutta tai toiminnalla saatetaan tavoitella taloudellista etua kiertämällä raatokeräilyn kustannuksia.

TSE-näytteenotto

Lämpimät säät ovat viime vuosina alkaneet aiemmin keväällä ja jatkuneet pidemmälle syksyyn. Tämä on lisännyt haasteita märehitijöiden TSE-näytteenotossa erityisesti kesäkuukausina, jolloin korkeat lämpötilat nopeuttavat raatojen pilaantumista. Näytteenottoa vaikeuttaa myös se, että märehitijän kuoleman ja raatokeräilyn tilauksen välinen aika on paikoin pitkä. Viiveet yhdistettynä kuumuuteen johtavat usein siihen, että ruhot eivät enää laitokselle saapuessaan sovellu näytteenottoon. Esimerkiksi kesällä 2024 yli puolet vastaanotetuista naudoista, lampaista ja vuohista jouduttiin hylkäämään pilaantumisen vuoksi. Näytteitä ei myöskään saatu päättömistä, murskaantuneista tai tunnistamattomista eläimistä.

Haaskatoiminta

Ilmoittamattomat haaskapaikat ja käyttöilmoitusten tekemättä jättäminen johtunevat osin tietämättömyydestä, mutta etenkin käyttöilmoitusten puutteissa myös tekemisen vaivalloisuudesta. Toisaalta ilmoitusten teko etenkin omalla maalla pidettävästä haaskapaikasta pienpetojen metsästystä varten ja vähäisen sivutuotemäärän viennistä haaskalle ei ehkä tunnu toimijasta tarkoituksenmukaiselta. Mahdollista myös on, että maastoon jätettyjen raatojen kohdalla voi kyseessä olla raatokeräilyn kiertäminen, hautaamisesta annettujen säädösten rikkominen tai laittomasta karhun tai muun suurpedon metsästyksestä.

Toimijoilla on mahdollista rekisteröidä haaskaruokintapaikat ja päivittää aiemmin ilmoitettuja tietoja itse Eläintenpitäjä-, pitopaikka- ja haaskapaikkarekisterin (EPR) sähköisen asiointin sovelluksen kautta. Käyttöilmoitustenkin kohdalla tilanne oletettavasti kohenisi, jos sähköinen ilmoittaminen saataisiin mahdolliseksi.

Puutteista aiheutuvat riskit

Laitostarkastuksilla havaitut puutteet sivutuotteiden merkinnöissä, kuljetusasiakirjoissa ja kirjanpidoissa johtavat sivutuotteiden jäljitettävyyden heikkenemiseen. Puutteet yleisessä hygieniassa ja sivutuotteiden säilytyksessä muodostavat riskin etenkin rehuksi päätyvien sivutuotteiden kohdalla. Jos rehualan toimija käyttää rehun raaka-aineen toimittajana toimijaa, joka ei ole rekisteröitynyt rehualan toimijaksi, toimija ei välttämättä ymmärrä rehuihin liittyviä erityispiirteitä esimerkiksi hygieniaan tai kylmäketjuun liittyen. Välittäjät ja kuljettajat jäävät myös usein rekisteröitymättä sivutuotealan toimijoiksi, mikä vaikeuttaa valvontaa. Välittäjät ja kuljettajat ovat aiemmin olleet merkittäviä tekijöitä petoksellisessa toiminnassa Euroopassa.

Puutteet omavalvontasuunnitelmassa ja HACCP-järjestelmässä voivat johtaa virheelliseen riskinarviointiin ja toimenpiteiden kohdentamiseen tuoteturvallisuuden kannalta epäolennaisiin asioihin. Näytteenotossa havaitut puutteet voivat johtaa siihen, että esimerkiksi salmonella ja muut haitalliset mikrobit tai aineet jäävät toteamatta. Riittämättömien näytteenottosuunnitelmien tai niiden puutteellisen toteutuksen seurauksena toimija ei välttämättä saa todellista kuvaa raaka-aineiden tai valmiiden tuotteiden mikrobiologisesta laadusta. Merkintöjen puutteet voivat aiheuttaa sekaannusta rehujen valmistuksessa tai käytössä. Puutteelliset siivouskäytännöt ja tuotanto- ja varastotilojen huono kunto lisäävät tuhoeläinten ja sitä kautta tautien leviämiskäytännön, sekä voivat etenkin rehujen kohdalla aiheuttaa terveydellisen riskin rehun loppukäytössä. Lannoitteiden osalta puutteellinen raaka-aineiden käsittely, omavalvontaan liittyvän seurannan laiminlyönti sekä rakenteelliset ja toiminnalliset

puutteet voivat aiheuttaa valmiiden tuotteiden kontaminaatoriskin ja sitä kautta riskin rehu- ja elintarviketuotannolle.

Raatojen sekä kotiteurastuksen sivutuotteiden hautaaminen eläintiheällä keräilyalueella sisältää riskin ihmisten ja eläinten terveydelle sekä ympäristölle. Hautaamispaikan väärä sijainti, valvonnan puute sekä liian lähelle pintaa tapahtuva hautaaminen voivat aiheuttaa mahdollisen taudin leviämisen tai tarttumisen hyönteisten tai muiden eläinten välityksellä. Lisäksi riskinä on pohjaveden saastuminen.

Yksi merkittävä riskitekijä sisältyy lammastiloihin, joilta lammaskäsitteilytietojen perusteella ilmoitetaan lampaita poistetuksi epäuskottavia määriä. Myös nautatiloilla on havaittu sama ilmiö, joskin lammastiloja pienemmässä mittakaavassa. Lampaiden kohdalla ongelmaa pahentaa se, että syntymätilalla eläimiä ei tarvitse rekisteröidä ennen 6 kk ikää. Tämä saattaa johtaa siihen, että eläimiä ei ilmoiteta raatokeräilyyn, jos ne kuolevat ennen merkintää tai ne voi pitää tilalla rekisteröimättömänä hieman pidempään ja myydä merkittä eteenpäin eloon tai teurastettuna. Jos tilalta myydään kotiteurastetuksi ilmoitettuja eläimiä elävänä tai teurastettuna ja tarkastamatonta lihaa päätyy näin yleiseen kulutukseen, tarkastamattoman lihan myynnillä/tarjoilulla voidaan aiheuttaa terveysvaaraa. Lisäksi laittomaan teurastustoimintaan voi liittyä eläinsuojelullisia puutteita. Eläinten jäljittävyyden katoaminen voi tautitilanteessa haitata epidemiologisen selvityksen tekemistä ratkaisevasti.

Kun raatokeräilyn tilaaminen viivästyy tai jää tekemättä, pihapiirissä lojuva raato houkuttelee niin tuho- kuin petoeläimiäkin pihapiiriin. Vastaavasti hautaamaton raato maastossa houkuttelee suurpetoja siirtymään alueelle, mikä aiheuttaa mahdollisesti vaaraa lähialueen asukkaille ja metsässä liikkuville ihmiselle. Kummassakin edellä mainitussa tapauksessa TSE-näytteenotto käsittelylaitoksella jää näistä raadoista tekemättä. Näytteiden saanti olisi erittäin tärkeää paitsi tautiseurannan vuoksi myös siksi, että Suomen luokitus mitättömän alhaisen klassisen scrapie-riskin maana säilyisi.

Haaskatoiminnassa edellytettujen käyttöilmoitusten puutteesta ja siitä, ettei kaikista aluehallintovirastoista toimiteta vuosittaisia koontitietoja Ruokavirastoon seuraa, että kunnaneläinlääkäreiden on mahdotonta kontrolloida alueensa haaskoille päätyvän aineksen määrää ja laatua, eikä Ruokavirastolle muodostu käsitystä sivutuotteiden haaskakäytöstä valtakunnallisesti.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

DG SANTE:n suorittamat tarkastukset

Komissio suoritti 11.–15.3.2024 Suomessa AI & korona One Health Fact-Finding Mission, jonka tarkoituksena oli kartoittaa hyviä käytäntöjä ja kehittämismahdollisuuksia yhteinen terveys -lähestymistavan täytäntöönpanossa turkistarhauksesta aiheutuvien vakavien zoonoottien riskien vähentämiseksi. Missiolla käsiteltiin myös eläimistä saatavien sivutuotteiden käsittelyä ja hävittämistä erityisesti Suomessa syksyllä 2023 usealla turkistarhalla todetun lintuinfluenssaepidemian yhteydessä. Sivutuotteiden osalta loppuraportissa todettiin odotetusti, että renderöintilaitoksen kapasiteetti ei ole riittävä epidemiatilanteissa. Lisäksi raportissa nostettiin esiin lisääntynyt riski HPAI-viruksen leviämisestä, kun muutamalla tilalla raatoja jouduttiin säilyttämään väliaikaisesti varjotalojen häkeissä, koska renderöintilaitoksen kapasiteetti ei riittänyt niiden välittömään käsittelyyn. Komission näkemyksen mukaan haittaeläimet, kuten linnut ja kissat, saattoivat tällöin päästä kosketuksiin lopetettujen turkiseläinten kanssa. Aveille annetun ohjeistuksen mukaan säilytys tiloilla oli pitänyt kuitenkin järjestää häkeissä siten, että haittaeläimet eivät pääse raatoihin käsiksi.

Auditoinnit

Ruokavirasto ei tehnyt sivutuotteisiin liittyviä ohjaus- ja arviointikäyntejä.

Muu palaute

Rehuvalvonta kerää palautetta toimijoilta sekä tarkastuskäynneistä että sähköisestä asiointista. Tarkastuskäynneistä saatu palaute oli kokonaisuudessaan erinomaista tai hyvää ja yhtä lukuun ottamatta kaikki palautteen antajat kokivat, että tarkastuksesta oli hyötyä toiminnalle. Sähköisen asiointin käyttäjiltä saatiin vain yksi palaute, jonka mukaan käyttäjä oli tyytymätön asiointipalvelun käyttöön. Saatu palaute kuvattu tarkemmin rehuvalvonnan raportissa.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET**5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen**

Säännölliset tarkastukset ja niiden kohdentaminen riskiperusteisesti parantavat toimijoiden lainsäädännön tuntemusta ja vaatimusten noudattamista sekä lisäävät molemminpuolista ymmärrystä. Valvontaviranomaisia kouluttamalla on pyritty välittämään ajankohtaista tietoa säädöksistä ja niiden sisällöstä myös toimijoille. Aluehallintovirastot ovat kouluttaneet kunnaneläinlääkäreitä, valvontaeläinlääkäreitä ja valmiuseläinlääkäreitä työnohjauspäivillä. Lisäksi aluehallintovirastoille ja niistä edelleen kunnaneläinlääkäreille on lähetetty tietoa ajankohtaisista asioista sähköpostitse. Eläinlääkärit ovat välittäneet tietoa säädöksistä ja niissä tapahtuvista muutoksista toimijoille.

Uusia, toimijoille suunnattuja ohjeita laadittiin ja internet-sivuja päivitettiin. Tarkempi kuvaus on esitetty kappaleessa 5.3. Päivittäisellä valvojien ja toimijoiden henkilökohtaisella ohjaamisella ja neuvomisella puhelimitse ja sähköpostitse on suuri merkitys etenkin uusien toimijoiden ja valvojien kohdalla. Sekä valvojille että toimijoille on aktiivisesti viestitetty mahdollisuudesta olla yhteydessä keskusviranomaiseen.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Useimmissa tapauksissa laitosvalvonnassa todettujen puutteiden korjaaminen todennettiin toimijan lähettämän selvityksen perusteella. Tarpeen vaatiessa valtuutettu tarkastaja tai paikallinen valvova viranomainen, kuten kunnaneläinlääkäri tai tarkastuseläinlääkäri, tarkasti korjaavat toimenpiteet paikan päällä. Korjaavat toimenpiteet tarkastettiin kuitenkin viimeistään seuraavan tarkastuskäynnin yhteydessä. Tarkastuskäyntejä lisättiin, jos toiminnassa todettiin paljon puutteita tai ne olivat luonteeltaan vakavia.

Valvontasuunnitelman mukaisten ja muiden sektorien tilavalvontojen lisäksi sivutuoterikkomuksia paljastui raatokeräilyn ja yksityisten ihmisten ilmoitusten kautta. Tyypilliset ilmoitukset koskevat maastosta tai tilan alueelta löytyneitä raatoja ja epäilyttäviä haaskapaikkoja. Niissä tapauksissa, joissa puutteet todettiin vähäisiksi, annettiin tuottajalle neuvontaa tai kehoitus muuttaa toimintatapojaan. Silloin, jos toiminnassa todettujen puutteiden katsottiin aiheuttavan vaaraa eläinten tai ihmisten terveydelle, tai ympäristölle, annettiin tuottajalle määräys tilanteen korjaamisesta. Nämä tapaukset menivät yleensä poliisille tiedoksi, ja tarvittaessa kunnaneläinlääkäri teki myös asiasta poliisille tutkintapyynnön. Mikäli toimijalle jouduttiin antamaan

määräys raatojen toimittamisesta käsittelylaitokseen, toimija menetti raatokeräilyn valtion tukiosuuden. Näitä tapauksia ei ollut paljon, vaan selvästi yleisin syy tuen menetykseen oli raatokeräilyyn toimitettu tunnistamaton märehijä.

Ruokaviraston tietojärjestelmään kirjattiin vuonna 2024 yhteensä viisi rikosepäilytapausta, jotka liittyivät sivutuotteisiin. Näistä neljään liittyi tilalla tapahtuvaa kotiteurastustoimintaa viranomaisvalvonnan ulkopuolella. Yksi tapaus liittyi mahdolliseen tukien väärinkäyttöön. Sivutuotteisiin liittyviä tutkintapyyntöjä tehtiin vuoden aikana yhteensä viisi. Lisäksi Ruokavirasto on antanut poliisille lausuntoja poliisilla tutkinnassa olleisiin tapauksiin. Vuonna 2023 vastaavia rikosepäilytapauksia oli 15 kpl ja vuonna 2022 14 kpl, joten tapausmäärä on laskenut merkittävästi. Laskun taustalla voi olla se, että tapauksia ei ole tullut Ruokaviraston tietoon tai niitä ei ole havaittu valvonnassa.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Sivutuotevalvonnan internet-sivuja päivitetään jatkuvasti ja tarpeen mukaan luodaan uusia sivuja. Toimijoiden ohjauksessa pyritään käyttämään enenevässä määrin viraston nettisivuja ja valvojien ohjauksessa Pikanttia. Muuta ohjeistusta ja neuvontaa on annettu puhelimitse, sähköpostitse, paikan päällä sekä erilaisten koulutustilaisuuksien muodossa. Sähköpostitse ja puhelimitse tapahtuvaa ohjausta ja neuvontaa annetaan päivittäin sekä valvojille että toimijoille. Lisäksi tehdään tiedotteita ajankohtaisista asioista.

Läänineläinlääkäreitä koulutettiin Ruokavirasto-AVI-neuvottelupäivillä ja eläinlääkäriopiskelijoille pidettiin luentoja sivutuoteasioista osana eläinlääketieteellisen tiedekunnan opetusta. Koulutukset pidettiin hybriditilaisuuksina, mikä mahdollisti osallistumisen myös kauempaa etäyhteyksin. Varsinaista kunnan- ja läänineläinlääkäreille suunnattua sivutuotevalvontapäivää ei pidetty vuonna 2024 haastavan resurssitilanteen vuoksi. Teurastamokäynneillä tavoitettiin sekä laitoksissa sivutuotteiden parissa työskentelevää henkilöstöä että tarkastuseläinlääkäreitä.

Viranomaisten koulutukselle ja ohjeistamiselle on selkeä tarve, koska sivutuotevalvontatehtävät koetaan monesti hankaliksi ja lainsäädäntö vaikeasti hallittavaksi. Kirjallista ohjeistusta tullaan lisäämään sekä kehitetään helposti saavutettavaan paikkaan ja muotoon, ja koulutuksia tullaan järjestämään mahdollisuuksien mukaan.

Kunnaneläinlääkärien tilannetta on osin pyritty helpottamaan siirtämällä valvontaa Ruokavirastolle (ELTE-yksikköön). Kunnaneläinlääkärit ovat voineet lisäksi osallistua Ruokaviraston valvontakäynneille, mikä on koettu molempia hyödyttäväksi toimintatavaksi. Kunnaneläinlääkärit jäivät ajoittain yksin vaikeaksi koettujen sivutuoteasioiden kanssa, ja yhteisvalvonnalla on pyritty paitsi perehdyttämään kunnaneläinlääkäreitä sivutuoteasioissa, myös yhdenmukaistamaan kansallisia valvontakäytänteitä.

6 TOIMINNAN RESURSSIT

Ruokavirasto vastaa sivutuotelainsäädännön toimeenpanotehtävien johtamisesta, ohjaamisesta, kehittämisestä ja koulutuksesta, sekä valvoo itse osaa sivutuotetoimijoista. Virastossa on ollut keväästä 2021 lähtien kolme päätoimista sivutuote-erityisasiantuntijan virkaa. Tämän lisäksi sivutuotevalvonta liittyy muissa yksiköissä ja jaostoissa arviolta 11 henkilön tehtäviin. Turkiseläinten lintuinfluenssaepidemia aiheutti vielä alkuvuodesta 2024 huomattavasti lisätyötä, mikä

vähensi tavanomaiseen sivutuotevalvonnan ohjaukseen, suunnitteluun ja kehittämiseen käytettävissä olevia resursseja. Vuoden aikana resurssitilanteeseen ovat vaikuttaneet lisäksi syksyllä yhteistoimintaneuvottelujen seurauksena toteutetut lomautukset sekä viraston henkilöstövähennykset, jonka lopulliset vaikutukset tulevat mahdollisesti näkymään pääosin vasta tulevina vuosina.

Kunnaneläinlääkärien tehtäväkenttään liittyviä sivutuotevalvonnan tehtäviä on arviolta noin 150–200 kunnan alueella, joten valvontatehtävät työllistävät jossain määrin vastaavaa määrää kunnaneläinlääkäreitä. Osa kunnaneläinlääkäreistä on yksinomaan valvontatehtäviin keskittyneitä valvontaeläinlääkäreitä. Sivutuotevalvonnan ohjaus- ja koordinoituntehtävät on yleensä keskitetty AVI:ssa yhdelle läänineläinlääkärille. Se, paljonko sivutuotevalvonta tosiasiallisesti vie AVI:n tai kunnan valvontaviranomaisten henkilötyövuosia, vaihtelee suuresti eri alueiden välillä riippuen alueella sijaitsevien sivutuotealan toimijoiden määrästä.

Teurastamoissa ja pienteurastamoissa sekä niiden yhteydessä toimivissa hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa valvontatehtävät kuuluvat Ruokaviraston virkaeläinlääkärille. Kunnaneläinlääkärit sekä kunnan elintarvikevalvontaviranomaiset hoitavat muiden hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen sekä rekisteröityjen elintarvikehuoneistojen valvontaa. Lisäksi Lapin aluehallintovirastoille kuuluu poroteurastamoiden sekä niiden yhteydessä olevien hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen hyväksyntä ja valvonta. Valvontaan tarvittava aika riippuu alueella sijaitsevien elintarvikevalvontakohteiden määrästä ja tyypistä.

Ruokavirasto voi käyttää valvonnassa apunaan kirjallisesti valtuuttamia tarkastajia, jotka toimivat tehtävässään Ruokaviraston valvonnassa. He voivat tehdä Ruokaviraston pyynnöstä viranomaisvalvontaa varten tarvittavia tarkastuksia, selvityksiä ja ottaa näytteitä. Näiden tarkastusten ja näytteenoton perusteella tehtävät hallinnolliset päätökset tekee Ruokavirasto. Sivutuotevalvontaan liittyvään näytteenottoon on koulutettu noin 10 valtuutettua tarkastajaa, joista osa voi tehdä myös tarkastuksia.

Sivutuotevalvontaan ja valvonnan ohjaukseen on varattu Ruokavirastossa yhteensä noin 4,5 henkilötyövuotta. Täyttämättömät läänin-, kunnan- ja valvontaeläinlääkäreiden virat hankaloittavat joillain alueilla sivutuotevalvonnan toteutumista. Sivutuotevalvonnan toimeenpanon resurssien arviointi on haastavaa, koska tehtävä on jaettu monelle sellaiselle taholle, joiden työpanoksesta vain osa kuluu sivutuotevalvontaan.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN TOIMINTAAN

Näillä näkymin vuoden 2026 alussa voimaan tuleva aluehallintouudistus tuo muutoksia myös eläimistä saatavien sivutuotteiden valvontaan, kun maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalaan kuuluvia ympäristöterveydenhuollon tehtäviä siirretään aluehallintovirastoista Ruokaviraston vastuulle. Muutoksen myötä myös osa aluehallintovirastoissa työskentelevistä henkilöistä, kuten läänineläinlääkärit, tulevat siirtymään Ruokavirastoon. Uudistuksen myötä valvontaorganisaatio muuttuu kolmiportaisesta kaksiporaiseksi, mikä selkeyttää valvontakokonaisuutta sekä vähentää byrokratiaa ja päällekkäisyyksiä. Hallinnollisen ketjun lyhentymisen sujuvoittaa ohjausta ja parantaa tiedonkulkua, sekä lisää valvonnan yhdenmukaisuutta, tehokkuutta ja vaikuttavuutta myös sivutuotteiden valvonnassa. Muutoksella tulee olemaan vaikutuksia sivutuotevalvonnan työnjakoon ja käytännön toteutukseen. Muutoksen myötä mm. kunnaneläinlääkäreiden ja muiden valvontaviranomaisten ohjaus- ja neuvontatehtävät tullaan mahdollisesti keskittämään Ruokaviraston ELTE-yksikköön. Tämä keskittäminen lisäisi yksikön

sivutuoteasiantuntijoiden työkuormaa ja on huomioitava resurssisuunnittelussa. Lisäksi kunnaneläinlääkäreiden suorittamasta valvonnasta syntyvän valvontatiedon käsittely Ruokavirastossa kasvaa merkittävästi, sillä jatkossa kaikki tarkastuspöytäkirjat ja muut valvontatiedot toimitetaan suoraan Ruokavirastoon. Uudistus kuitenkin mahdollisesti muuttaa valvonnan käytännön toteutusta joidenkin Ruokaviraston valvomien laitosten ja toimijoiden osalta, mikä toteutuessaan vapauttaa ELTE-yksikön resursseja. Vapautuvien resurssien määrä ja riittävyys ovat kuitenkin tässä vaiheessa vaikeasti ennakoitavissa.

Vuoden 2023 alusta voimaan tulleiden sivutuotelain muutosten myötä lakiin lisättiin vaatimus toimijan luotettavuudesta. Tämän luotettavuuden arvioimiseksi ja petosten sekä harmaan talouden torjumiseksi Ruokavirasto voi pyytää Harmaan talouden selvitysyksiköltä velvoitteidenhoitoselvityksen (VHS) toimijasta. Tätä menettelyä hyödynnettiin ensimmäistä kertaa vuoden 2025 valvontakohteiden riskiperusteisessa valinnassa. Velvoitteidenhoitoselvityksiä tullaan käyttämään jatkossakin valvonnan tukena sekä valvonnan kohdentamisessa riskiperusteisesti.

Kunnissa suoritettu valvonta ei tule kaikilta osin Ruokaviraston tietoon, mikä aiheuttaa haasteita valvonnan tulosten raportointiin ja analysointiin. Varsinkaan tilavalvonnoilla todetut puutteet ja havainnot eivät usein tule Ruokaviraston, eikä AVlen tietoon, etenkin silloin kun ne havaitaan jonkin muu sektorin valvonnan yhteydessä ja kirjataan sen valvonnan tarkastuskertomukseen. Jälkikäteen muiden sektorien tarkastuskertomuksia, joihin on kirjattu sivutuotehavaintoja, on lähes mahdotonta löytää massasta. Puutteet sivutuotteiden käsittelyssä ja hävittämisessä ovat hyvin usein merkinä tilan muistakin ongelmista kuten eläinten hyvinvoinnissa tai merkinässä ja rekisteröinnissä, mutta myös toisin päin. Eläintilojen sivutuotevalvontaan laaditut omat tarkastuskertomuslomakkeet mahdollistavat tarkastuksella tehtyjen sivutuotehavaintojen kirjaamisen erikseen, ja siten myös helpottavat niiden raportointia eteenpäin aveille ja Ruokavirastoon. Tietojärjestelmien ja valvonnan tulosten raportoinnin kehittäminen olisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, koska luotettava perustieto valvonnan toteutumisesta ja tuloksista luo pohjan riskiperusteiselle valvonnan suunnittelulle, sen kehittämiselle ja valvonnan entistä paremmalle kohdentamiselle. Ruokaviraston suunnitelmissa ollut sivutuotevalvonnan tietojärjestelmän esiselvitys on edelleen toteutumatta, eikä sen aikataulusta ole tällä hetkellä tietoa.

Sivutuoteasetuksen mukaan jokaisen jäsenvaltion on ylläpidettävä ajantasaista kansallista luetteloa sivutuoteasetuksen mukaisesti hyväksytyistä ja rekisteröidyistä laitoksista ja toimijoista. Suomessa luettelon ylläpidosta vastaa Ruokavirasto, ja ne ovat julkisesti saatavilla viraston verkkosivuilla. Luetteloiden ajantasaisuudessa on kuitenkin puutteita, sillä osa toimijoista ei ilmoita toiminnan muutoksista tai lopettamisesta, vaikka lainsäädäntö tätä edellyttää. Tämän seurauksena luetteloissa esiintyy toimijoita, joilla ei ole enää aktiivista toimintaa, mikä puolestaan vaikeuttaa mm. valvonnan suunnittelua ja kohdentamista riskiperusteisesti. Rekisterin ajantasaisuuden varmistamiseksi tarvittaisi vuosittainen rekisterin ylläpitomaksu, joka kattaisi myös tietojen tarkistamisen ja päivittämisen. Vuosimaksun hallinnointi edellyttää myös toimivaa laskutusjärjestelmää, jonka avulla maksujen kerääminen ja seuranta voidaan toteuttaa tehokkaasti.

Kunnaneläinlääkäreiden lisäkoulutus sekä paikan päälle tehtävät arviointi- ja ohjauskäynnit voisivat lisätä kunnaneläinlääkäreiden valvontamotivaatiota ja -taitoja. Monet kunnaneläinlääkärit tekevät sivutuotevalvontaa harvakseltaan, jolloin helppo raportointitapa ja selkeä lyhyt ohjeistus voivat oleellisesti vaikuttaa valvonnan laatuun ja vaikuttavuuteen. Koulutusta tulisi lisätä myös eläinlääkäriopiskelijoille.

Edellisen vuoden tapaan vain Honkajoki Oy haki valtionavustusta raatokeräilytoimintaan vuodelle 2025. Raatokeräilyn tukiosuudet pysyivät ennallaan. Raatokeräilyn kautta käsittelylaitoksiin päätyvien raatojen määrää pyritään arvioimaan vuosittain raatokeräilyn valtionavustuksen määrittämiseksi. Kerättävien nautojen määrä pysytteli edellisvuoden tasolla, mutta tarkasteltaessa vuosien 2020–2024 välistä ajanjaksoa on vuosittainen määrä laskenut koko ajan (lähes 7 %). Merkilläpantavaa on myös, että Honkajoelta saadun tiedon mukaan kerättyjen nautojen määrä on laskenut jyrkästi vuoden 2025 ensimmäisen kolmanneksen aikana. Myös raatokeräilyn piirissä olevien nautatilojen määrä on laskenut huomattavasti vuosi vuodelta. Lampaiden määrät puolestaan näyttäisivät rekisteritietojen perusteella olevan lievässä nousussa, kun taas vuohien määrät laskussa. Lammas- ja vuohitilojen määrässä ei sen sijaan ole suurtakaan muutosta. Sikojen ja siipikarjan osalta keräiltävien raatojen määrät ovat pysytelleet aiempien vuosien tasolla. Sika- ja siipikarjatilojen määrä oli laskenut entisestään. Näiden tilojen määrä on laskenut viimeisen viiden vuoden aikana melkein 45 %. Tiloilta noudettavien raatojen vähenemisellä saattaa olla tulevaisuudessa vaikutuksia mm. valtionavustuksen suuruuteen ja eläinlajikohtaisiin tukiosuuksiin, sekä myös raatokeräilytoimijan toimintaedellytyksiin.